

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Andra kammaren.

Nr 38.

Fredagen den 23 november.

Kl. 2 em.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde, jämlikt herr talmannens förordnande, undertecknad vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollen för den 17 och den 20 innevarande november.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1945 den 21 november sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 i riksdagsordningen utse dels en fullmäktig i riksbanken för återstående del av valperioden 1945—1948 efter statsrådet K. G. Myrdal, dels en fullmäktig i riksbanken för återstående del av valperioden 1944—1947 efter statsrådet A. Vougt, dels ock en suppleant för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktig

för återstående del av valperioden 1945—1948:

herr Andersson, Allan, i Tungelsta, ledamot av riksdagens andra kammare med 37 röster;

fullmäktig

för återstående del av valperioden 1944—1947:

herr Hall, David Emanuel, ledamot av riksdagens andra kammare med 34 röster;

suppleant

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1946 försiggått:

herr Andersson, Olof, i Malmö, ledamot av riksdagens andra kammare med 35 röster.

Erik Fast.

Oscar Carlström.

Axel Mannerskantz.

Joh. Friggeråker.

Protokollet lades till handlingarna; och beslöt kammaren tillika, att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll under rättas om valen samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valda dels ock skrivelse till Konungen med anmälan om de försiggångna valen.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Håstad till mig riktat följande frågor:

*Svar på
interpellation.*

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 38.

1

Svar på interpellation. (Forts.)

1. Är hans excellens i tillfälle att lämna kammaren en klarläggande redogörelse för innebörden av den med segrarmakterna träffade överenskommelsen om utlämning till dessa av de krigsdeltagare, som efter eller i sammanhang med vapenstilleståndet flytt till vårt land?

2. Vilka garantier erbjudas för att utlämnande icke sker av sådana bland dessa flyktingar, vilka genom tvång eller annorledes kommit att delta i kriget eller enrollerat sig i tro att därmed tjäna den nationella frihetens sak men vilkas krigsdeltagande av vederbörande segrarmakter kan komma att betraktas som landsförräderi eller annat liknande brott?

Till svar på dessa frågor får jag anföra följande.

I början av maj detta år, när det tyska sammanbrottet var omedelbart förestående, liksom under den närmaste tiden efter kapitulationen, kom ett jämförelsevis stort antal militärpersoner, tillhörande tyska armén, flyende till Sverige. De flesta av dessa kommo från den tyska östfronten, ett fåtal från västfronten. Samtliga militära flyktingar internerades i enlighet med vanliga regler genom de svenska militärmyndigheternas försorg.

I en note av den 2 juni 1945 hemställde Sovjetunionens legation under hänvisning till kapitulationsakten den 8 maj om utlämnande till Sovjetregeringen av alla tyska soldater, officerare och annan militärpersonal, som anlänt till svenska hamnar, ävensom av personer, tillhörande dessa kategorier, som varit under tysk kontroll.

Med sistnämnda uttryck åsyftades tydligen de militära flyktingar, som icke voro av tysk nationalitet. En undersökning visade att bland flyktingarna funnos, förutom tyskar, även österrikare, tjecker, polacker, fransmän och personer från de förutvarande baltiska republikerna, huvudsakligen letter.

Kungl. Maj:t beslöt i konselj den 15 juni — efter hörande av utrikesnämnden — att ett svar skulle avlätas till Sovjetunionens beskickning av följande lydelse:

»Med verbalnote den 2 juni 1945 har Socialistiska Sovjetrepublikernas Unions Legation enligt uppdrag framfört förslag om utlämnande till Sovjetregeringen av alla tyska (och sådana som varit under tysk kontroll) soldater, officerare och annan militärpersonal, som flytt från den sovjet-tyska fronten till Sverige efter undertecknandet i Berlin den 8 maj 1945 av akten om Tysklands militära kapitulation.

Till svar härå får Kungl. Utrikesdepartementet meddela, att svenska regeringen är beredd att låta de tyska eller under tysk kontroll stående militärpersoner, som från de angivna områdena flytt till Sverige, lämna vårt land och att Försvarsstaben fått i uppdrag att träda i förbindelse med legationen rörande modaliteterna för avresan och överlämnandet till Sovjetunionens militära myndigheter. Därvid må framhållas, att bland dessa personer också befinna sig sådana som anlänt till Sverige före undertecknandet av kapitulationsakten.

Detta meddelande innefattar givetvis också — varom i legationens note särskilt frågats — att svenska regeringen icke kommer att bereda fristad i Sverige åt dessa personer.»

Denna note avlämnades till Sovjetunionens legation den 16 juni.

Av notens ordalydelse framgår, att endast militär personal skulle återsändas. De, som icke varit i krigstjänst vid den ifrågavarande tidpunkten, ha sålunda undantagits, även om de flytt hit tillsammans med den militära personalen. Vidare har konseljbeslutet ansetts omfatta endast personer som anlänt hit efter maj månads ingång.

Hela antalet personer som skola återsändas uppgår till något över 2 700. Bland dem finnas omkring 150 förutvarande letter, några få estländare och litauer, omkring 150 österrikare, ett 60-tal tjecker etc.

Svar på interpellation. (Forts.)

Avsikten var ursprungligen att flyktingarna skulle omedelbart skickas tillbaka till den ryska zonen, men olika omständigheter ha medfört att avtransporten har fördröjts. Den skall nu efter överenskommelse med Sovjetunionen äga rum inom den närmaste tiden.

Det må nämnas, att förhandlingar upptagits med brittiska myndigheter om avtransport till den brittiska zonen av återstoden i Sverige internerad tysk militärpersonal, sammanlagt omkring 250 personer.

Av den nu lämnade redogörelsen framgår, att svenska regeringen redan i början av sommaren utfäste sig att återskicka de personer i tysk krigstjänst, som strömmade hit inför det tyska sammanbrottet eller omedelbart därefter. Att vid detta ställningstagande hänsyn ej togs till vederbörande flyktingars nationalitet var naturligt. Stilleståndsfördraget medförde en förpliktelse för alla tyska styrkor att kvarstanna där de voro och nedlägga vapnen. Ehuru Sverige ej var bundet av detta fördrag, ville svenska regeringen ej ge sin medverkan till att militärpersonal tillhörande den tyska krigsmakten undandrog sig följderna av kapitulationen.

Det har i den offentliga debatten yppats farhågor för att just balter i tysk tjänst skulle drabbas av särskilt hård behandling från rysk sida. Man har befarat att ryska vederbörande skulle behandla samtliga balter av denna kategori såsom landsförrädare därför att de baltiska republikerna anslutits till Sovjetunionen före det tysk-ryska krigets utbrott och sålunda vore sovjetmedborgare redan då. Regeringen kan för sin del icke dela dessa farhågor. Sovjetunionens regering är lika väl som vi själva medveten om att anslutningen av de baltiska republikerna till Sovjetunionen har skett så nyligen att man inte rimligen kan bedöma enskilda balters handlingssätt på samma sätt som om deras länder sedan lång tid tillbaka varit förenade med Sovjetunionen. Härtill kommer att många av balterna sannolikt varit utsatta för tvång eller påtryckning från tysk sida. De säregna förhållanden som varit rådande, särskilt den tyska invasionen så snart efter det länderna anslutits till Sovjetunionen, medföra enligt den svenska regeringens uppfattning ett undantagsläge. Ehuru svenska regeringen som bekant sedan länge erkänt de förra baltiska republikernas nya ställning såsom anslutna till Sovjetunionen, hyser regeringen alltså den meningen — åt vilken den icke underlåtit att giva uttryck till Sovjetunionens regering — att militärpersonal av baltisk härkomst i tysk tjänst icke bör behandlas annorlunda än vanliga krigsfångar.

Det är vår övertygelse att sovjetregeringen skall beakta dessa våra synpunkter.

Härefter yttrade:

Herr **Håstad**: Herr talman! Jag ber att få frambara mitt tack till hans excellens herr utrikesministern för det svar, som jag nu har fått, liksom för den snabbhet, med vilken han avlämnat detta svar.

Från de utgångspunkter, som varit vägledande för mig, när jag framställt denna interpellation, är det dock inte möjligt för mig att tillfoga annat än att det innehåll, som detta svar har haft, har gjort både mig och, jag är viss därom, många med mig liktänkande verkligt nedslagna och bedrövade.

Vi stå ju här inför en massutlämning av utlänningar, som är exceptionell. Regeringen — och det gäller inte bara den nuvarande, utan också den förutvarande — tycks vara angelägen om att lägga sekretessens allra ogenomträngligaste slöjor över denna affär. Jag kan förstå detta rent realpolitiskt sett. Man har kanske sagt sig att det är angeläget med hänsyn till förhållandet till Ryssland, att så litet som möjligt yppas i saken. Humanitära hänsyn kunna möjligen också ha spelat in. Man har velat förskona de människor, som nu hotas av ut-

Svar på interpellation. (Forts.)

lämning, från att i förväg känna till sitt öde och ängslas över detta. Även rent polisiära synpunkter kunna ha gjort sig gällande; man har velat hindra upplöpp eller andra liknande händelser i de fyra läger, där dessa flyktingar dväljas. Regeringen kan ju också hänvisa till att utrikesnämnden har varit rådfrågad i denna sak liksom till att regeringen vid förra onsdagskonferensen med partiledarna lämnat dessa upplysningar om att utlämnandet nu vore nära förestående.

Men ändå måste man ju fråga sig, om det inte är egendomligt, att hela denna affär med dess verkliga art och omfattning inte delgivits i första hand riksdagen i dess helhet och i andra hand även offentligheten. Hur skulle det ha sett ut, om denna utlämning hade blivit känd först efteråt, efter kanske blodiga händelser, som inträffat vid själva avlämnandet av dessa människor? Det skulle nog, föreställer jag mig, ha åstadkommit verklig förvirring hos den vakna svenska opinionen.

Kriget är ju ändock slut, och redan det borde ha varit ett skäl till att en bättre kontakt i denna fråga åstadkommits, åtminstone mellan de båda första statsmakterna. Därtill kommer att utlämning — ty utlämning är ju detta; den beteckningen användes också i interpellationssvaret — av vår allmänna utlämningslagstiftning betraktas som ett så kvalificerat ingrepp i människors och flyktingars liv, att denna lagstiftning föreskriver, dels att utlämning ej skall ske för politiskt brott, dels att högsta domstolen först skall höras. Även om det nu kan hävdas, att denna lagstiftning inte är tillämplig i detta fall, då det rör sig om soldater eller krigsdeltagare, som i mängd ha kommit in över våra gränser, så äro dock dessa allmänna, av statsmakterna uppställda rättsgrundsatser fortfarande giltiga och måste enligt min uppfattning i tillämpliga delar vara normgivande för regeringen även i denna flyktingaffär.

Det är anmärkningsvärt, att sekretessen i denna fråga tycks ha varit så stor, att inte ens flyktingnämndens ordförande varit underrättad eller haft vetskap om saken. Han är ju dock ordförande i den nämnd, som kan sägas ha att vaka över dessa känsliga asylrättsfrågor. Jag har tagit mig friheten att lämna detta meddelande, eftersom jag, när jag träffade honom i torsdags, var den förste som gjorde honom underkunnig om denna utlämning.

Hela interneringen av de krigsdeltagare det här gäller har varit överlämnad åt militärledningen och alltså icke, såsom eljest när det gäller flyktingar, handhafts av utlämningskommissionen. Därom är i och för sig ingenting att säga, men jag tror att jag har rätt att i detta sammanhang framhålla, att vår svenska militär har känt sig fögad trakterad av att behöva lägga sin hand vid denna ytterst ömtåliga affär med alla de oförutsebara svårigheter och tragedier, som kunna komma att uppstå eller utspelas, när båten från Murmansk — jag tors väl, herr talman, säga: en av detta krigs många slavbåtar — om några dagar, som det sagts, skall komma för att hämta sin last.

Den redogörelse, som hans excellens herr utrikesministern nu har lämnat, ger vid handen att uppgörelsen med Ryssland innebar, att regeringen ville lämna sin medverkan till att militär, tillhörande den tyska krigsmakten, icke undandrog sig följderna av kapitulationen. De reguljära tyska trupperna, rekryterade av tyska medborgare, måste emellertid här betraktas såsom stående i en annan klass än de balter, polacker eller andra, beträffande vilka särskilda synpunkter tillkomma. Man kan till nöds förstå återförandet av dessa reguljära tyska trupper, även om också den frågan givetvis har flera aspekter. Jag delar i det hänseendet den uppfattning, som kommit till uttryck i regeringssvaret, nämligen att Sverige bör kunna ha berättigad anledning att antaga, att dessa tyska krigsdeltagare inte skola behandlas annorlunda än de kombattanter, som funnos kvar i Tyskland, när de allierade och sovjetryska trupperna erövrade landet.

Svar på interpellation. (Forts.)

Men det finns också andra kategorier krigsdeltagare bland internerna. Jag vill påpeka, att det i den redogörelse, som hans excellens här har lämnat, inte nämndes något om fransmännen och polackerna. Jag tror emellertid att jag med fog kan meddela, att fransmännen ha undantagits från utlämning till Ryssland genom den överenskommelse, som träffats mellan Frankrike och Sovjetunionen; när det gäller polackerna har det sagts mig, att även den nuvarande polska regeringen har trätt i förhandlingar med Sovjetunionen för att få sina landsmän undantagna, men resultatet av förhandlingarna därav känner jag inte till.

Det står efter interpellationssvaret fast — precis såsom jag också antog i min interpellation — att någon folkrättslig förpliktelse att utlämna dessa människor, inte ens tyskarna, inte ävilat Sverige. Det fanns ingen rättslig skyldighet — jag betonar »rättslig skyldighet» — för Sverige att biträda stilleståndsfördraget, och det fanns naturligtvis än mindre någon plikt att biträda stilleståndsfördraget i alla delar. Jag har här en uppsats om asylrätten, som hans excellens skrivit i Nordisk Familjebok, och jag vill bara läsa upp vad han har sagt om den ställning, som Holland intog 1918—1919 när det gällde kejsar Wilhelms utlämnande. Enligt en bestämmelse, som intagits i fredsfördraget i Versailles, skulle exkejsaren utlämnas och ställas till ansvar inför en särskilt konstituerad domstol, sammansatt av de fem allierade stormakterna, för brott mot den internationella moralen och traktaters helgd. Men, säger hans excellens i sin artikel, »holländska regeringen av slog makternas anhållan, enär regeringen, som icke vore signatär av fredsfördraget, icke kunde erkänna någon internationell förpliktelse att ansluta sig till den politiska akt, varom makterna gjort framställning. Hollands lagar och nationella traditioner medgäve icke regeringen att vägra exkejsaren en förmån, som sedan gammalt kommit de politiska flyktingar till del, vilka i Holland sökt en fristad.»

Jag har velat anföra detta för att ytterligare betona, att Sverige alltså haft och har sin suveräna handlingsfrihet ograverad.

Därmed är jag inne på det, som föranlett min interpellation, nämligen frågan om de balter, polacker och kanske andra tyska medborgare, som nu stå inför utlämning. Först vill jag då fästa uppmärksamheten på det vaga uttrycks sättet i den överenskommelse som träffats med sovjetregeringen. Det står inte uttryckligen, att balter, polacker eller andra skola utlämnas, i den mån de varit krigsdeltagare. Det står endast talat om utlämnande av »alla tyska soldater, officerare och annan militärpersonal, som anlant till svenska hamnar, ävensom av personer, tillhörande dessa kategorier, som varit under tysk kontroll». Redan i detta vaga uttryck »under tysk kontroll» ligger, tycker jag, ett incitament till närmare prövning av omständigheterna vid behandlingen av frågan om dessa människors öde.

Men frånsett detta måste det ju betraktas såsom otänkbart, att icke frågan om dessa enligt sovjetregeringens uppfattning och även enligt den svenska regeringens erkännandepolitik ostridiga sovjetmedborgares ställning tagits under särskilt övervägande i juni månad, när den stora frågan diskuterades av regeringen. Det fanns så mycket större anledning att taga upp detta problem som detta är en parallell till det som rörde krigsdeltagare bland ingermanlänningarna. Om jag icke är fel underrättad, ha dessa balter eller polacker eller andra alls icke — i varje fall inte samtliga — kommit i samlad trupp till Sverige. De ha kommit i båtar och varit blandade med civila flyktingar, och de nådde, som bekant, fram till våra kuster omkring den 8—9 maj, alltså de dagar då Kurland måste uppges av de tysk-lettiska trupper som höllo ut där. Dessa flyktingbåtar voro några av de få, som lyckades rädda sig över havet undan beskjutning dessa dagar och nätter, då Östersjön blev graven för så många flyktingar. I fråga om dessa blandade militära och civila flyktingars ställning

Svar på interpellation. (Forts.)

måste väl enligt sakens natur de militära flyktingarnas vara ömtåligare, ty de hade ju enligt sakens natur den största anledningen till fruktan i händelse av utlämning.

Den andra fråga som uppstår är denna: om det nu förhåller sig så att åtskilliga av dessa balter frivilligt skulle ha gått i tysk tjänst, kan då detta här i Sverige betraktas som en anledning att frånga vår traditionella asylrättspolitik? Det måste omedelbart slås fast, att redan den omständigheten, att dessa människor frivilligt trätt i tjänst hos en främmande makt emot, såsom i detta fall, Ryssland, gör att de politiska grunder, varom särskilt talas i vår lagstiftning såsom rekvisit för asylrätt, måste sägas vara för handen. Regeringen har ju också själv i utrikesministerns svar givit uttryck åt att särskilda förhållanden råda i Baltikum. Man omnämner i slutet av interpellationssvaret, att den s. k. anslutningen från de baltiska staternas sida till Sovjetunionen är av så färskt datum, att förhållandena i dessa och hållningen hos dess forna medborgare måste bedömas på särskilt sätt.

I grund och botten förhåller det sig väl ändå så, att de balter, som till äventyrs frivilligt trätt in i de olika legioner, som tyskarna uppställt, ha fört en kamp för den nationella friheten. Denna kamp må ha varit utsiktslös eller inte, den må anses som våghalsig eller ej, men just i vårt land anses dylika omständigheter inte utgöra motiv för ett utlämnande. Tvärtom har väl vårt svenska folk, alldeles oberoende av politisk uppfattning, fyllts av respekt, ja, i många fall beundran för dem som med sitt liv som insats velat kämpa för ett altruistiskt, ideellt intresse. Och ha vi någonsin förr utlämnat personer som gjort uppror eller på annat sätt inträtt i stridande grupper emot sitt eget land? Jag känner faktiskt inte något sådant fall från vår historia. Det kan möjligen bero på att våra historiker inte haft intresse för dessa ting, men i varje fall har jag under de sista dagarnas sökande förgäves letat efter dylika precedensfall. Det skedde inte något sådant utlämnande 1863 efter det polska upproret mot tsarismen, då vår dåvarande utrikesminister Manderström på det bestämdaste motsatte sig tsardömets hämndplaner mot hitflyktade upprorsdeltagare. Man kan lätt föreställa sig, hur den mycket känsliga svenska opinionen då för tiden skulle ha reagerat, ifall det blivit fråga om att utlämna de polska insurgenterna till Tsarryssland. Regeringen skulle aldrig ha vågat det, ens om den velat det. Jag vet inte, om det 1918 från den finländska regeringens sida framkom krav på utlämnande av vissa personer på den röda sidan, men något utlämnande skedde i varje fall inte då. Det har veterligen inte heller skett utlämnanden under de år, då nazismens och fascismens skräckvälde existerade och flyktingar i massor kastades in även över våra gränser. Ja, denna asylrättspolitik har gällt med ett undantag, nämligen i fråga om Danmark och Norge under detta krig. Men härvidlag har det inte bara rört sig om eminenta landsförrädare även enligt vår mening utan också och framför allt om akter, som äro att betrakta som ett led i de nordiska brödrarnas naturliga samverkan även inom rättskipningen.

Vidare bör observeras, att även om nu verkligen några i dessa stater frivilligt skulle ha enrollerat sig som deltagare i kriget på tysk sida, så tilläto tyskarna inte att några lettiska eller litauiska förband skulle få finnas; människorna måste i så fall ikläda sig tysk uniform. Och om några här sålunda frivilligt trätt in, betyder det att dessa människor därmed skola betraktas såsom tyskvänner? Jag tror att det i allmänhet är ett fullständigt misstag. Jag har själv rest ganska mycket i Baltikum före kriget, och jag kan försäkra, att Tyskland aldrig varit populärt under dessa staters frihetstid. Det gäller ju här länder, där de baltiska baronerna under sekler haft en enligt folkmeningen alltför stor makt. Tyskland kunde omöjligt bli mera populärt i dessa länder genom det oförsonliga sätt, på vilket det uppträdde som ockupant. Sanno-

Svar på interpellation. (Forts.)

likt hoppades de och hade som arbetshypotes uppställt att först med tyskarnas hjälp försöka slå ryssarna och sedan göra sig kvitt tyskarna. Jag får kanske nämna, att en lettisk soldatsång under detta krig, enligt vad som sagts mig, hade till refång: Först hugga vi de röda, sen hugga vi de gråbruna — alltså tyskarna. Detta tyder sannerligen inte i något avseende på någon tyskvänlighet.

För övrigt, när vi bedöma uppror från folk, vilkas frihet helt nyligen gått under, ha vi icke då också rätt att se ganska relativt på dessa ting? Jag vill bara ställa den frågan till kammaren: vilka voro säkra på att de polacker som deltog i allehanda konspirationer och stridigheter 1915, 1916 och 1917, år 1915 visste, att de skulle lyckas inom ett par tre år att göra Polen fritt? Vem föreställde sig 1917, att de baltiska staterna ett år senare skulle ha nått nationell frihet? Vilka hade så sent som 1917 den fasta övertygelsen, att den tjeckoslovakiska maffian, alltså Masaryk, Benesj etc., efter blott ett år skulle kunna realisera sitt mål att upprätta en fri tjeckoslovakisk stat?

Nu hör det dock till saken, att det av allt att döma är ytterst få av dessa människor, som enrollerat sig som frivilliga i ordets egentliga bemärkelse. De flesta ha, såvitt man kan bedöma och så långt jag fått uppgifter, under de senaste åren blivit mobiliserade in i olika formationer av den tyska armén eller den tyska ockupationsförvaltningen. Ordet frivillig är här fullständigt oäkta. Dessa människor hade intet val. De sletos mellan olika maktfaktorer, mellan tyska och ryska intressen, och pressades av hot från olika håll. Vi ha i vårt eget, vårt lyckliga land icke så stor kännedom om de slitningar som förekommit i alla dessa länder, som äro sönderslitna av nationella och utrikespolitiska spänningar. Jag skulle vilja rekommendera kammarens ledamöter att bara läsa Nils Ahnlunds bok om Axel Oxenstierna och där se, hur de ledande adelsmännen under Karl IX:s tid faktiskt voro hotade till livet, om de råkade välja oriktig position i striden mot Sigismund, trots att de helst icke ville ta någon ståndpunkt alls utan tills vidare stå avaktande. I grund och botten var det nog icke så stor valfrihet för dessa balter, eller kanske rättare sagt: om de hade något val att träffa, så voro alternativen i stort sett lika erbarmliga eller ohyggliga. För det första kunde de enrollera sig som frivilliga efter tyska påtryckningar, vid risk att kanske annars deras anförvanter skulle straffas. För det andra hade de att gå till skogen och söka sin tillflykt där. För det tredje hade de att söka ta sig över till något annat land, kanske till Sverige. För det fjärde hade de att ge sig åt ryssarna. Det finns här bland dessa människor, har det sagts, sådana som, när de kommo hit, voro iklädda tyska uniformer men som tidigare suttit i tyska koncentrationsläger. Finns det någon rimlig anledning att tro, att dessa med någon större entusiasm trätt i tysk tjänst?

Om denna frivilligtjänst har det sagts att inträde skedde på det sättet, att de tyska myndigheterna, framför allt i Riga, skickade en uppfordran till olika årgångar eller kategorier att infinna sig vid vederbörliga samlingsställen, kaserner eller vad det kunde vara, med hot om att annars anklagas för brott mot krigslagarna. Detta var frivilligheten! Jag har här en avskrift av en dylik Einberufungsbefehl. Där står det: »Sie werden hiermit zur lettischen S. S. Freiwilligenlegion einberufen und haben sich den 20. Oktober 1943 bis zum Uhr ... in Wainoden Kaserne zu melden. Mit der Einstellung unterstehen Sie der deutschen Wehrmacht und den für Sie geltenden Bestimmungen.» Därunder står det »Riga Hauptsturmführer» och en namnteckning, som jag inte kunnat tyda. I kanten står det: »Ersatzkommando, Ostland.» Vidare hade det under denna tid i Riga skickats ut anslag som meddelat: »Wer dieser letztmaligen Aufforderung nicht Folge leistet, hat mit Bestrafung nach der

Svar på interpellation. (Forts.)

bestehenden Kriegsgesetzen zu rechnen.» Det vill säga: den som inte lyder den sista uppfordran — alltså att »frivilligt» gå in i den tyska armén — har att räkna med straff enligt gällande krigslagar.

Nu frågar jag: har någon undersökning från regeringens eller myndigheternas sida verkligen företagits i de fyra interneringslägren av de individuella fallen, om bland dessa möjligen en åtskillnad kunde göras? Såvitt jag vet, har inte någon sådan individuell undersökning företagits. Det rör sig här om 200 fall. Men äro dessa 200 fall så mycket att tala om, när vi i Sverige under kriget haft ungefär 200 000 flyktingar, som i stort sett fått undergå en individuell granskning?

Jag vill ytterligare nämna — det har också stått i tidningarna under de sista dagarna — att bland de balter, som nu hotas av utlämning, befinna sig många unga pojkar. De ha kanske mobiliserats, när de varit 16—17 år eller ännu yngre. Vår hela strävan på det straffrättsliga området har gått ut på att skapa största möjliga humanitet, i synnerhet när det gäller ungdomsbrottslingar och att försöka hjälpa in dem på nytt i samhället. Men nu gå kanske dessa unga pojkar ett hårt öde till mötes. De kunna dock knappast göras ansvariga för sina handlingar på samma sätt som de äldre.

Nu kanske till sist någon säger, att det här gäller fascister eller nazister, varför det inte är så noga med prövningen. Jag vill dock betona, att sådana motiv inte avhörts från regeringshåll. Jag vill naturligtvis icke hålla det för teoretiskt otroligt, att det i dessa kretsar finns personer som haft dragning åt dessa extrema riktningar. Min kännedom om Baltikum både före och under kriget säger dock, att dessa riktningar — om man utgår från fascism och nazism i centraleuropeisk mening — varit mycket fåtaligt företrädda i dessa randstater. Men hur skall man överhuvud taget veta någonting om dessa människors mentalitet, när ingen individuell undersökning gjorts? Inte kan väl någon med anspråk att vara företrädare för svenska rättsstatens principer vilja anföra sådana motiv utan varje ingående prövning eller säker grund?

Sverige är ju ett suveränt land utan anslutning till någotdera lägret i de nu aktuella blockbildningarna, Sverige har rätt till ett självständigt handlande vid asylrättens tillämpning. Men trots detta kan det icke vara alldeles utan intresse att iakttaga, att engelsmän, fransmän och amerikanare ha förunnat de balter, som kommit in i deras zoner, asylrätt, alltså beviljat dem en fristad. Hur kan man nu förklara, att den svenska regeringen, som annars varit så mån om att hävda asylrättens princip under kriget, i detta fall icke gjort den enligt min mening självfallna differentieringen? Det har sagts mig — jag har talat med åtskilliga förutvarande statsråd och andra initierade riksdagsledamöter om denna sak de sista dagarna — att denna fråga i juni avgjordes ganska hastigt men efter vissa meningsbrytningar. Men det har framför allt gjorts gällande, att regeringen då icke hade fullt klart för sig modaliteterna för utlämnandet, alltså inte kände till, huruvida utlämnandet skulle ske till, lät mig säga, någon internationell kommission i Danmark eller direkt till Sovjetunionen. I varje fall tycks denna ovissket ha varit förhärskande, när frågan behandlades i utrikesnämnden. Slutligen tycks det förhålla sig på det sättet, att icke den egentliga baltiska frågan och kanske icke heller frågan om polackerna varit under debatt vid dessa avgöranden, debatten rörde sig huvudsakligen om de tyska militärerna överhuvud taget skulle utlämnas eller inte. Är allt detta riktigt — och jag tror att jag icke är alldeles fel underrättad i dessa punkter — då finns det, synes det mig, så mycket starkare skäl att taga frågan under förnyad omprövning. Ty Sverige kan väl ändå icke känna sig så bundet av de utfästelser som Sverige kan ha gjort till Sovjetunionen, att dessa utfästelser,

Svar på interpellation. (Forts.)

om de i vissa avseenden vunnit stöd i vederbörande instanser under delvis andra förutsättningar än de nu gällande, ända till det yttersta, till »the bitter end» skola infrias från Sveriges sida.

Mig intresserar dock icke alls den politiska ansvarsfrågan. Mitt intresse avser uteslutande balternas öde, och jag hoppas alltfört, att deras bön om asyl — om man någonsin kan tala om en brinnande bön, så är det väl i detta fall — skall föranleda regeringen att, låt vara i sista minuten, taga frågan under omprövning.

Utrikesministern sade i slutet av sitt svar, att han kände sig övertygad om att dessa militära personer i tysk tjänst icke skulle komma att behandlas anorlunda än vanliga krigsfångar. Jag måste säga — hur känsligt det än är att gå in på detta problem — att jag är lindrigt sagt förvånad över denna starka tro från regeringens sida. Jag har nämligen svårt för att tro, att något land, ja, inte ens Sverige, skulle helt jämställa insurgenter med vanliga krigsfångar. Och inte är det humanitetens och sentimentalitetens anda, som är det urmärkande draget för den vedergällning som nu går ut över världen och över de i kriget slagna staterna. Min ståndpunkt är den rent principiella: Sverige bör icke utlämna personer som kunna komma att behandlas som insurgenter eller fosterlandsförrädare, det må gälla Sovjetunionen eller vilket annat land som helst. Det kan härutöver dock icke vara alldeles betydelselöst, hur vedergällningen utkräves i Baltikum. Jag skall icke bidra med några skildringar, eftersom jag icke kan kontrollera dem. Jag är dock viss om att regeringen i detta hänseende är bättre orienterad än jag om vad som tilldrar sig i Baltikum, Jag skall bara tillåta mig nämna en enda uppgift, som jag tror är absolut styrkt: När Kurland erövrades den 8—9 maj i våras, sattes först alla män i åldern 15—65 år i interneringsläger. Sedan skedde en gallring, varvid alla soldater, hemvärnsmän och polismän häktats och deporterats.

Men det allra mest avgörande måste väl ändå vara deras uppfattning, som det här gäller. Den fruktan de hysa måste vara ett moment för den svenska regeringen att taga hänsyn till. Det gäller flyktingar, som kommit från Baltikum så sent som i våras. Det kan tilläggas, att flykten från Baltikum till olika länder började icke 1940, när dessa länder införlivades med Sovjetunionen, utan den började och har pågått, först sedan dessa folk stiftat närmare bekantskap med den nya staten. Det kanske också bör framhållas, att flykten från Baltikum icke omfattat någon viss samhällsklass utan sträckt sig över alla samhällsgrupper.

Jag har, herr talman, icke varit i någon som helst förbindelse med det baltiska lägret där nere, men jag kan icke underlåta att erinra om vad vi sett i tidningarna i morse, nämligen om den panik som uppstått i lägret. Jag tror, att nya oroande underrättelser i dag inkommit till regeringen och utrikesministern, men detta är något som utrikesministern måhända här senare vill meddela kammaren.

Det har, herr talman, i stort sett rätt en allmän enighet bland de svenska partierna om den svenska flyktingpolitiken under de sista årtiondena. Det har varit diskussion då och då om en eller annan utvisning eller en eller annan internering, men denna diskussion har bara rört sig om detaljer. Vi ha alltsedan det förra kriget och framför allt under den tid, då Hitler-regimen och Mussolini-väldet hade sina glansdagar, praktiskt taget som en man slagit vakt om asylrätten och angelägenheten för oss att bevara de mänskliga värden denna inrymmer. Asylrätten sträcker sina rötter ned i flera årtusendens historia. Dess hävdande måste väl nu mer än någonsin vara av nöden. Utrikesministern har själv i den nyss citerade uppsatsen sagt, att ett hävdande av asylrätten icke är någon ovänlig handling mot vederbörande land. Jag läser

Svar på interpellation. (Forts.)

bara en enda mening: »En sådan vägran» — alltså att utlämna en politisk flykting — »kan icke tolkas som en ovänlig handling mot den stat, vilken begär utlämningen, såvida icke utlämningskravet har stöd i en gällande traktat.» Asylrätten har faktiskt, såsom världen nu är beskaffad, icke bara format sig till en rätt för en nation utan också utvecklats till en plikt för denna.

För en gångs skull har en brytning skett i denna, jag upprepar, eljest i stort sett så eniga och samstämmiga uppfattning. En stark, vitt utbredd opinion har på ett par dagar vuxit fram. Massor av människor ställa sig fullständigt oförstående till regeringens tvångspolitik och äro i fråga om dessa balter förstämde över vad som inträffat eller kan komma att inträffa. Därför tillåter jag mig, herr talman, att än en gång rikta en enträgen maning å otaliga svenskers vägnar att regeringen än en gång måtte pröva denna affär, så att vårt land besparas ett utlämnande och allt vad som därmed kan komma att stå i samband. Jag riktar denna vädjan givetvis i första hand till hans excellens herr utrikesministern, med tanke på hans många, stora och av alla erkända insatser för den internationella rätten. Jag tillåter mig rikta denna vädjan även till justitieministern, vars djupt humanitära åskådning jag väl känner till. Jag vågar också rikta en särskild hemställan till socialministern, som med stöd av alla folkgrupper hittills fört en verkligt humanitär flyktingpolitik och vilkens namn — därom är jag alldeles övertygad — välsignas av hundratusentals utläningar. Finns det i denna stund blott en skör tråd av förhoppning om skydd för dessa människor, vill jag in i det sista tro att denna sköra tråd icke skall behöva brista.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag tror att man måste vara herr Håstad tacksam, som genom sin interpellation har möjliggjort, att denna fråga kan ventileras inför kammarens ledamöter. När jag nu begagnar detta tillfälle för ett mycket kortfattat anförande — av principiell natur och fullkomligt fritt från alla detaljer — är jag synnerligen angelägen om att förutskicka, att jag med detsamma på intet sätt avser att framställa någon förebräelse mot vare sig hans excellens herr utrikesministern eller regeringen i övrigt. En sådan förebräelse vore ju så mycket mindre motiverad som den standpunkt, som av regeringen nu intages, ifrån början beslutades av samlingsregeringen. Vi som sitta utanför kulisserna måste dessutom säga oss, att här kunna finnas vissa pressande faktorer, som vi sakna närmare kännedom om, faktorer måhända av den beskaffenhet att jag, om jag kände dem, överhuvud skulle ha avstått från att i detta ämne hålla något anförande.

Emellertid ha vi genom denna interpellation ställts inför en fråga, kanske icke större än mången annan, men åtminstone för mig personligen mera upprörande än något annat ärende, som här debatterats under den tid av 17 år som jag tillhört riksdagen. Vi stå inför frågan, om vi skola eller icke skola kunna förhindra den skakande tragedien, att mängder av oskyldiga människor såsom ett värnlöst byte kastas ut åt en allsmäktig och, efter vad erfarenheten visat, ingalunda skonsam fiende. Vi stå inför frågan, om vi skola kunna förebygga vår egen tragedi att under trycket av tvång nödgas medvetet i föreliggande fall trampa på den civilisation, som är vår främsta arvedel, som var vår stolthet och som vi under dessa år med hand och mun och under partiernas samlade fanor lovat varandra vara villiga och beredda att försvara till det yttersta. Upprätthållandet av vad vi betrakta såsom ofrånkomliga och otvivelaktiga rättsprinciper tillhör ovillkorligen civilisationens grundläggande handlingsmaximer. Asylrätten är en av dessa otvivelaktiga principer, asylrätten såvitt det är fråga om personer, som flytt ifrån sitt land icke på grund av brott utan endast och allenast

Svar på interpellation. (Forts.)

•av den anledningen, att de önskade undkomma förföljelser från en övermäktig fiendes sida.

Herr talman! Jag talar icke alls om personer, som kunna övertygas om brottsliga gärningar eller mot vilka i allt fall indicier därom kunna framställas. Jag talar blott om dessa oskyldiga flyktingar. Det är nämligen utan tvivel, att det här finnes hundratals rent oskyldiga flyktingar, vilka i sitt hemland kunna riskera att störtas i fördärv och gå sin undergång till mötes. Man är dock icke en brottsling efter västerländsk åskådning och inför våra lagar blott därför att man, tysk eller icke tysk, enrollerats på tysk sida i kriget. För många av dessa olyckliga människor torde saken för övrigt ha ställt sig så, att de icke hade något val. Vad angår ester, letter och litauer är den frågan befogad: hur skulle man beträffande dessa människor kunna fordra eller överhuvud med någon rimlighet sätta i fråga, att de *efter händelserna 1940* skulle ha delat sida med Ryssland? För dessa människor var Tyskland helt naturligt det land, kring vilket de *i den dåvarande situationen* måste fylka sig, utan att detta behövde innebära ens någon ansats till indicium om att de vore besatta av nazistisk s. k. ideologi.

Denna sak kan icke enligt min mening och får icke uppfattas såsom någon prestigefråga för regeringen. Det framgår ju redan av vad jag här inledningsvis nämnde. Men dessutom stå här helt andra värden på spel än prestigefrågor. Det gäller liv eller död för hundratals oskyldiga människor. Enligt min mening får ingenting lämnas ogjort för att om möjligt giva problemet en civiliserad lösning. Spörsmålet synes mig därför vara — trots hans excellens herr utrikesministerns negativa svar — om det ej finnes någon möjlighet att i fullständig sämja med vår mäktige granne i öster förmä honom att beträffande dessa oskyldiga, om vilka jag talar, återtaga sitt krav eller i allt fall modifiera detsamma, kanske i form av fullkomligt tillförlitliga garantier beträffande dessa människors fortsatta öden under rysk regim.

Ha verkligen i sådant avseende alla vägar utnyttjats? Kunde icke en förmedlande hjälp erhållas från England och Förenta staterna, så att dessa länder i förening med vårt land gjorde visserligen absolut vänskapsfulla men dock så effektiva föreställningar som möjligt hos Sovjetunionen? Detta är dock en sak som är gemensam för hela den västerländska civilisationen. — Vilken oerhörd lättnad för oss, om vi i framtiden sluppe ifrån denna hemska börda att — låt vara därtill nödgade, fullkomligt ofrivilligt — ha svikit den västerländska civilisationens och humanitetens främsta grundsatser!

Ers Excellens! Vi ha under våra Uppsalaår haft många stora och djupa meningsskiljaktigheter i rättsliga frågor. Våra klingor ha icke sällan korsats. Men jag har städse varit och är alltjämt genomträngd av övertygelsen om Eder djupa aktning för lag och rätt, om Eder lika djupa avsky för orättvisor och rättsliga övergrepp, om Eder obrottsliga trohet mot humanitetens bud. Jag vågar därför, Ers Excellens, vädja till Eder, att Ni icke ännu skall uppgiva denna sak, icke ännu betrakta den som utagerad, utan söka efter möjligheten av en lösning, som i någon mån lugnar vårt civiliserade samvete. Jag vädjar till Ers Excellens att efter förnyad rådplägning med hans excellens statsministern och eventuellt andra kolleger i regeringen göra de yttersta ansträngningar för att söka befria oss ur detta dystra nödläge, som nu trycker oss. Jag är helt och fullt förvissad därom, att ett sådant försök, det må lyckas eller misslyckas, skulle göra, att Ni tillvunne Eder alldeles särskilda sympatier hos vårt folk och förvärvade Eder dess stora tacksamhet. Jag har svårt att föreställa mig, att icke den vädjan, som jag nu tillåtit mig rikta till Ers Excellens, skulle uppbäras av en mycket stor majoritet bland mina kolleger inom kammaren. Jag tror, att vi alla besjulas av en djup medkänsla med dessa olyckliga och oskyldiga män-

Svar på interpellation. (Forts.)

niskor, vilkas öde kan befaras bliva fruktansvärt, om intet kan göras till förhindrande av deras utlämning.

Herr Janson i Frändesta: Herr talman! Jag är ganska övertygad om att det är med tungt hjärta hans excellens herr utrikesministern i dag avgivit sin deklaration. Därför talar hela hans förflutna, när det gäller internationell rätt. Jag instämmer med herr Håstad i att svaret i alla fall gör en minst sagt be-
drövad.

Jag skulle vilja gå längre. Jag skulle vilja säga, att man, efter vad som här håller på att ske, känner sig skakad i sin tro på att Sverige i det internationella umgänget, även om vi vilja, orkar företräda rättsprinciper vi hittills gjort. Här ha de berörda grupperna delats upp i två kategorier, dels de som frivilligt givit sig in i kriget på tysk sida och dels de som tvångsvis enrollerats. Det var ju glädjande, att excellensen icke svävade på målet heller, när det gällde dem som gått in frivilligt på tysk sida. De ha ju gjort det i allra största utsträckning i sitt ockuperade lands intressen. Nu tyckes det beträffande dessa balter, som det här gäller, efter vederhäftiga upplysningar vara så, att man icke ens behöver sväva på målet beträffande huruvida de gått in i kriget som frivilliga eller huruvida de tvångsenrollerats. Det har meddelats, att dessa ha tvångsenrollerats och att de först så sent som den 7 mars i år skickades i väg från Kurland och att den båt, som de skickades med, fick söka nödhamn på Bornholm och att de därifrån flydde till Sverige.

Bland de balter vi ha här och som det nu är fråga om befinna sig, också enligt vederhäftig uppgift, 57 stycken minderåriga, pojkar alltså, som tvingats in i detta utan att ha den mogne mannens möjligheter att ens bedöma vad de hade tvingats in i. I hans excellens' svar uttryckes en förhoppning om att de balter, som kunna komma att skickas hem, skola behandlas med mildhet. Vi instämma naturligtvis alla livligt i denna förhoppning, om nu hemsändningen blir av. Men vad man har hört gör tyvärr, att man har anledning att allvarligt betvivla, att denna milda behandling skall komma dessa människor till del. Det har gång på gång i rysk radio i Tallin talats om att dessa balter, även de som tvångsenrollerats, komma att betraktas som fosterlandsförrädare. Så sent som den 13 och 27 oktober gavs det sådana meddelanden i radion från Tallinn.

Om vi se på hur andra länder förfarit på detta område, veta vi ju, att varken England eller Amerika gått med på att lämna ut balterna. Såvitt jag vet har man heller icke gjort så från vare sig norsk eller dansk sida. Jag vet inte, om man där fått några direkta krav från ryssarna. Det sammanhänger kanske med att krigsfångarna i dessa länder betraktas såsom engelska fångar. Men ha engelsmännen fått några krav på sig, har det i varje fall icke från dessa länder skickats i väg några balter till Ryssland.

Herr talman! Jag vill säga, att vi ha levat i den tron, att vårt land var ett västerländskt rättssamhälle med allt vad därtill hör och allt vad därmed följer. Men går detta utlämnande igenom, har en grundpelare i denna uppfattning om vårt land fått sig en hård törn. Det som håller på att ske är en sak som vi måste betrakta som en nationellt oförlätlig handling.

Herr talman! Jag tillåter mig att instämma i de vädjanden, som de båda föregående talarna riktat till hans excellens herr utrikesministern.

Herr Mosesson: Herr talman! Jag är förvissad därom att regeringens ledamöter, såväl de som nyligen tillträtt sina ämbeten som de som redan i våras beklädde sina ämbeten, äro eniga därom att det hade varit lyckligt, om regeringen i våras vid öppet eller enskilt sammanträde underställt riksdagen den fråga, som har samlat oss här i dag. Denna fråga har upprört den svenska opinionen

Svar på interpellation. (Forts.)

på ett sådant sätt, att jag ber att för min del få säga, att de starka ord, som herr Lundstedt nyss uttalade, äro ett uttryck för också vad jag och många andra känna. Det är ingen, vare sig han är bedjare eller icke förstår bön, som ler, om jag säger, att en av den svenska kyrkans betrodda prästmän ringde på till mig och sade: vi komma att ligga i bön för er, när denna fråga behandlas. Jag har icke på många år varit med om att menige man så djupt har skakats i sitt inre av en sådan samhällelig fråga som den det här gäller. Vi äro allesammans glada däröver att vårt svenska folk kan känna och känna djupt. Det må således vara tillåtet även för mig att i denna fråga yttra några ord, de skola icke bli många.

Jag ber först att för fullständighetens skull få rikta ett par frågor till hans excellens ministern för utrikes ärendena. Han började med att nämna, att från Sovjetunionens härvarande minister gjorts framställning om det och det. Jag förmodar, att det förhåller sig så, att regeringen från början ställts inför en låt mig säga mera generell framställning ifrån segermakterna om att personer, som deltagit i krigshandlingar, skulle utlämnas. Jag skulle önska, att det vore möjligt för hans excellens att här i dag nämna i vilken ordning framställningar i ärendet inkommit. Sedan skulle jag vidare, utöver det instämmande som jag skall komma med i slutet av mitt anförande, vilja kort och gott säga detta: jag förstår, att regeringen känner sig ställd i valet mellan att riskera att försätta sig i en ytterst obehaglig situation — en konsekvens av ett handlande vid en tidpunkt, då regeringen kände sig fri att handla på det ena eller det andra sättet — och att utlämna de personer, som det gäller. Regeringen har nu att välja emellan att vidbliva ett beslut, som medför obehagliga konsekvenser, och att fullfölja en handling, som för det stora flertalet — jag vågar säga det — av det svenska folket känns som en samvetskränkning. I valet mellan en handling, som medför obehagliga konsekvenser, och en handling, som resulterar i att man måste känna sig som om man bure ett brandmärke, som icke snart försvinner, bör man välja den obehagliga handlingen. Jag är förvissad om att om Hitler hade segrat och personer, som varit tvingade att delta i kampen på den motsatta sidan, skulle ha utlämnats till den tyska segermakten, så skulle det säkert icke varit många i Sverige, som skulle ha gillat något sådant. Vi önska, att människor skola få åtnjuta asylrätt, då de ha kommit hit i förväntan att sådan rätt utav oss skulle tillerkännas dem. Jag hoppas ännu, att det generella svar, som har givits, icke måtte utesluta den individuella prövning i de fall, då asylrätt kan åberopas.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén:** Herr talman! Herr Håstad gjorde ett uttalande angående den sekretess, som iakttagits i detta ärende. Han klandrade skarpt, att saken icke långt tidigare blivit offentliggjord. Jag vill med anledning härav säga, att om det icke här har skett något klargörande, så har det berott på, att man ansett sig böra taga hänsyn till önskemål, som kraftigt framhållits från de militära myndigheter, vilka haft ansvaret för ifrågavarande förläggningar. Man befarade, att det skulle ske rymningar och att det överhuvud taget skulle bli mera vanskligt att bemästra problemet om vakthållningen över dessa läger, ifall något meddelande om transporterarna i förväg lämnades ut.

Herr Håstad jämförde detta utlämnande av rester ifrån den tyska krigsmakten, som kommit hit till landet, med utlämning enligt Sveriges utlämningslag. Han erinrade om de principer, som ligga till grund för bestämmelserna i utlämningslagen, och menade, att man borde analogivis tillämpa dessa principer också, när det gällde personer av ifrågavarande kategori. Jag måste dock säga, att det är något ganska orimligt att tänka sig, att

Svar på interpellation. (Forts.)

om tusentals soldater från en krigförande makts militära styrkor komma in över ett neutralt lands gränser det neutrala landet skulle börja att individuellt undersöka varje enskild soldats förhållande för att pröva, om han i sinom tid kunde skickas tillbaka till sitt land eller om det till äventyrs föreläge sådana omständigheter, att han borde betraktas som politisk flykting. Jag tror, att varken Sverige eller något annat neutralt land tillämpat några sådana regler i fråga om hit från krigförande länder inkommande soldater, utan man har ansett det vara en självklar sak, att de skola vara internerade så länge kriget räckte och sedan skickas tillbaka till det land, till vars krigsmakt de hört. I detta fall skulle det, ifall Tyskland fortfarande varit ett land med en självständig statsmakt, varit naturligt att skicka alla medlemmar av den tyska krigsmakten, som kommit hit, av vilken nationalitet de än varit, tillbaka till Tyskland, till vars krigsmakt de en gång hört. Men nu existerar ingen självständig statsmakt i Tyskland. Tyskland är uppdelat mellan ockupationsmakterna, och dessa ha var och en sin zon. De ha själva den ståndpunkten att vad som kommer från en viss ockupationszon, det må gälla soldater, krigsmateriel, flygmaskiner, fartyg eller annan egendom, skall skickas tillbaka till samma zon. Det har alltså varit fråga om en åtgärd, som tydligen vid den tidpunkt, då detta skedde, tedde sig såsom fullt naturlig och överensstämmande med vanliga regler.

Herr Mosesson gjorde i det sammanhanget en fråga, huruvida det före Sovjetunionens framställning den 2 juni hade förekommit någon generell framställning ifrån de allierade makterna angående utlämnande av militär personal, som flytt hit från fronterna. Såvitt jag vet, har det icke förekommit någon sådan generell framställning, men jag tror mig kunna säga, att den dåvarande regeringen ansåg det självklart och intog den principståndpunkten redan innan den ryska framställningen kom, att alla rester av den tyska krigsmakten, som sökt sig hit över till Sverige, skulle skickas tillbaka.

Herr Håstad drog fram frågan om vissa andra grupper. Han talade om ett tjugotal fransmän, som vi hade skickat icke till Sovjetunionen utan till Frankrike. Det skedde enligt överenskommelse mellan franska och ryska regeringarna. Det föreföll mig, som om han ville ge kammaren den föreställningen, att det var en humanitär åtgärd att skicka dessa fransmän till Frankrike. Det sannolika är väl, att fransmän, som stritt i tyska armén, komma att behandlas strängare, om de komma tillbaka till Frankrike än de skulle gjort, om de hade skickats till Sovjetunionen.

Flera talare ha framhållit, att England skulle ha fört en annan politik än Sverige i fråga om de baltiska flyktingarna. I själva verket tror jag den engelska politiken och den svenska varit alldeles enahanda. Vi ha både i England och i Sverige ställt oss på den ståndpunkten, att de baltiska flyktingarna icke skulle mot sin vilja skickas tillbaka till Sovjetunionen. Det specialfall, som det här i dag är fråga om, kan ju icke gärna förekomma för Englands del, ty om baltiska deltagare i kriget kapitulert för engelska styrkor, finns ju ingen anledning, varför England skulle skicka över dem till den ryska zonen. Det är i enlighet med de regler dessa makter tillämpa sinsemellan, att varje makt tager hand om de krigsfångar, som anträffas och kapitulera inom den egna ockupationszonen.

Herr Håstad fällde ett yttrande, som jag måste djupt beklaga. Han menade, att det, om dessa baltiska flyktingar betraktas som sovjetmedborgare — och så betraktas de ju av Sovjetunionen — vore helt naturligt, att de skulle efteråt rättsligen anses som landsförrädare och förskylla straff i enlighet därmed. Han tillade, att icke ens Sverige skulle handla annorlunda, om vi råkade i en sådan situation. Jag måste uttala min djupa förvåning över detta herr Håstads yttrande. Den svenska regeringen har tvärtom för Sovjetunio-

Svar på interpellation. (Forts.)

nens regering understrukit, att enligt vår uppfattning kan man icke gå på denna formella juridiska linje, med hänsyn till att dessa länder så nyligen ha inkorporerats i Sovjetunionen och med hänsyn till att förhållandena varit så förvirrade genom den tyska invasionen, vilken kom omedelbart efteråt. Det vore icke skäligen att behandla dem som landsförrädare, och vi ha i enlighet därmed vädjat till den ryska regeringen att icke behandla dem sämre än andra krigsfångar, som tillhörde den tyska krigsmakten. Herr Håstad har alltså gjort sitt bästa för att undergräva denna viktiga position i den svenska regeringens politik och jag beklagar som sagt detta.

Sverige har fört en synnerligen generös politik beträffande de baltiska flyktingarna. Det finns väl omkring 33 000 balter här i landet, och de ha välvilligt mottagits här och fått tillträde till den svenska arbetsmarknaden. De ha icke hållits i läger. Många från de intellektuella kretsarna ha fått tillträde till våra högskolor eller fått anställning med hjälp av svenska statsanslag, vid vetenskapliga institutioner och vid statliga verk. Det har icke ifrågasatts, att de skulle repatrieras mot sin vilja, fastän representanter för den svenska regeringen ofta uttryckt den meningen, att det vore önskvärt, att åtminstone ett stort antal av dem återvände frivilligt till sina hemtrakter. Grunden till att så många balter fått stanna här i Sverige är givetvis icke att det varit ett svenskt intresse i och för sig att behålla dem här. Tvärtom veta nog kammarrens ledamöter väl, att deras härvaro medfört en viss utrikespolitisk belastning för Sverige. Trots detta visas dem gästfrihet här i landet. Detta är nog icke ett uttryck för en allmän princip om asylrätten. Vi kunna naturligtvis icke påstå, att alla dessa 33 000 balter skulle vara politiska flyktingar. Det finns givetvis bland dem ett antal politiska flyktingar, men den stora mängden av enkla arbetare, fiskare och andra, som aldrig i sitt hemland deltagit i någon politisk verksamhet, kunna ju icke rimligen betraktas som politiska flyktingar. Vi ha i alla fall på svensk sida tillämpat den principen, att eftersom deras länder fått sin internationella ställning så förändrad genom införlivningen med Sovjetunionen, kunde det vara rimligt att invånarna finge tillämpa ett slags optionsrätt och finge slippa följa med till det nya landet, detta i överensstämmelse med en ganska ofta iakttagen internationell praxis. Vi ha alltså menat, att visserligen ha de icke något moderland att optera för, men eftersom Sverige var det enda land, som befann sig i fred och som låg i närheten av dessa länder, var det rimligt, att de, som sökt sig hit och som icke ville återvända, fingo stanna här och icke tvingades mot sin vilja att resa tillbaka. Det är den ståndpunkt, som härvidlag intagits. Endast enstaka balter, som gjort sig skyldiga till krigsförbrytelser eller andra kriminella handlingar eller vägrat rätta sig efter förhållandena här i landet eller som här bedrivit otillåten politisk verksamhet, ha riskerat att skiekas härifrån. Någon ändring av denna politik är ju icke på tal. Det fall, som nu vållat denna stora debatt, är ett specialfall, som ligger helt vid sidan om den allmänna frågan rörande de baltiska flyktingarna. Det gäller ju behandlingen av tysk militär personal, som i sista stund sökt undandraga sig följderna av den tyska kapitulationen. Dessa militärer ha direkt från stridsfronten sökt sig över Sveriges gränser. De ha internerats här såsom militärer, tillhörande tyska styrkor. Om, som jag nyss nämnde, Tyskland fortfarande existerat, hade det varit en naturlig sak att skicka allihop tillbaka till Tyskland, men nu ha vi i stället haft att skicka dem till vederbörande ockupationsmakt. Det är klart, att det kan hända att ett hårt öde väntar åtskilliga krigsfångar, som tillhört den tyska armén. Vi känna ju alla till, att en del av de allierade staterna förbehållit sig att få använda tyska krigsfångar till tvångsarbete. Vi känna väl till att sådant tvångsarbete försiggår i olika länder och ofta

Svar på interpellation. (Forts.)

under ytterst påfrestande förhållanden. Vederbörande tvingas till en levnadsstandard som är lägre än andra människors i det landet och de dragas kanske bort från sina familjer. Så är det i flera av de allierade länderna. Många av dessa krigsfångar, de må vara tyskar eller av annan nationalitet, äro naturligtvis helt oskyldiga till den tyska regimens brott. De ha varit antingen oskyldiga verktyg eller ha på annat sätt nödgats in i detta krigsmaskineri och ha kanske i sitt inre ofta varit bestämnda motståndare till regimen men få ändå bära de fruktansvärda följderna, som regimen dragit över landet. Måhända finns det också bland de tusenden tyskar och andra som flytt hit vid kapitulationen åtskilliga, som äro personligen helt oskyldiga till vad vi betrakta som den tyska regimens brott. Men ha vi verkligen möjlighet här i Sverige att åta oss en individuell prövning av dessa i en högre rättvisas namn? Äro vi inte tvungna att lägga ansvaret för behandlingen av de tyska krigsfångarna på de segrande makterna?

Av balterna är det väl en del som frivilligt, andra som under mer eller mindre starkt tryck ha inträtt i tysk krigstjänst. Att vi nu skulle ingå på en utredning av frivilligheten eller graden av det tryck som kan ha övats på dem för att sedan kanske skicka i väg somliga och behålla andra tror jag är en ståndpunkt, som inte vore rekommendabel. Vi ha egentligen inte några möjligheter att utreda dessa förhållanden och dessutom, om vi gjorde en sådan gallring, skulle vi ju försvåra läget för dem som efter gallringen skickades ut: de skulle då stämpelas såsom i särskild grad aktiva krigsdeltagare. Men det är inte mycket lönt att vid denna tidpunkt spekulera över vilka alternativ som kunde ha yppat sig i juni månad, då detta beslut fattades. Faktum är ju att en ståndpunkt då har tagits, och man meddelade denna ståndpunkt till Sovjetunionen.

I anledning av de många opinionsyttringar som framkommit i denna fråga även från utlandet skulle jag för min del vilja säga, att det kan inte gärna vara klokt av de balter, som befinna sig här i Sverige och åtnjuta fristad i Sverige under förutsättning att de inte bedriva politisk verksamhet, att söka medverka till opinionsyttringar från utlandet och från håll, där man är mindre informerad om den svenska flyktingspolitiken. Man utbreder på det sättet en misstro till denna politik som verkligen inte är motiverad. Jag har förut understrukit att över 30 000 balter här ha en fristad och att deras ställning inte är hotad. Det vore kanske ändå skäl i att de som organisera dessa telegram från främmande länder upplyste också om detta faktum.

Den baltiska frågan är såsom helhet ett synnerligen svårt och besvärligt problem och dess kärnpunkt ligger givetvis i spörsmålet om dessa folks framtid. Bland de politiskt intresserade balterna själva överväges nu, såvitt jag kan förstå, en tankegång som jag tror jag kan återge på följande sätt. Den enda rätta baltiska patriotismen är att slå vakt om tron på dessa länders framtid såsom självständiga och suveräna stater, ungefär som det var vid tiden mellan de bägge krigerna. Ingen resignation i detta avseende är på sin plats. Varken Förenta staterna eller Storbritannien, så resonerar man, har ännu erkänt ländernas nya ställning. I Amerika finns en opinion till deras förmån. Det gäller för balterna själva att hålla dessa förhoppningar vid liv, att göra propaganda, att upplysa världsoinionen, att väcka en stark indignation mot Sovjetunionens fortsatta välde i Baltikum.

Dessa förhoppningar äro enligt min tro rena illusionspolitiken. Redan under mellankrigsperioden rådde på många håll i världen ett starkt tvivel om dessa små nyupprättade republikers framtid. Deras läge var sådant att ingen gärna kunde tveka om att ett återuppstigande Ryssland skulle vilja ha ett avgörande inflytande på deras politik. Den politiska mogenheten hos dessa folk var inte heller särskilt markerad. De startade som bekant som mönstergilla de-

Svar på interpellation. (Forts.)

mokratier, men de hamnade i ett fruktansvärt partiväsande, som sedan utmynnade i diktatur.

Det är ett faktum att man på inflytelserikt håll i världen, t. ex. i England, varnade Finland på sin tid för att knyta sitt öde till de baltiska republikerna just med hänsyn till dessas ovissa framtid. Och hur ser nu världen ut i dag? De fredliga, demokratiska Amerikas förenta stater behöva militära baser på Island för sin trygghets skull. Tror någon att Förenta staterna kan motsätta sig att Sovjetunionen skaffar sig militära baser i Estland, Lettland och Litauen? Kommer Storbritannien att upprätthålla en varaktig konflikt med Sovjetunionen för de baltiska staternas suveränitets skull? Man kan då svara: ja, kanske dessa patrioters förhoppningar äro illusioner, men då är det ingen framtid som väntar dem, livet är inte värt att leva, och då är det bättre att de fullfölja till det yttersta den linje som de slagit in på.

Men det *kan* ju också tänkas en annan politik, man kan tänka sig en annan form av baltisk patriotism. Man kan säga sig att de tjugo årens självständighet trots allt var ett kort ögonblick i dessa länders liv. Vore det inte anledning att pröva den andra politiska linjen, nämligen att acceptera det nya Ryssland och den politiska utformning som de baltiska republikerna fått såsom anslutna till Sovjetunionens republiker? Naturligtvis kan denna politik vara omöjlig för enskilda personer, som varit starkt politiskt aktiva under ett tidigare skede, men vore den inte möjlig för den stora massan av de baltiska folken, för de breda lagren?

Om jag från den tankegången återkommer till den speciella fråga som här föreligger, skulle jag vilja säga till de baltiska politikerna: hade det inte varit klokt att säga till dessa internerade balter från tyska krigsmakten att de här ha en chans? Om de nu återvända utan svårigheter till sina länder, så kunna de ju framhålla för de ryska myndigheterna, att de ha i god tro och i den uppfattningen att det var deras patriotiska plikt gått in i tysk tjänst och att de i somliga fall tvingats till det och inte ansett sig böra motsätta sig detta till det yttersta, fortfarande av patriotisk plikt eller av hänsyn till sina närmaste eller sig själva. Vi ha från svenska regeringens sida försökt att understryka ett sådant resonemang för Rysslands minister här, och han har lovat att framföra det till ryska regeringen i Moskva.

Nu ha emellertid i stället dessa internerade blivit uppeggade till ett tillstånd av exaltation, kan man gott säga, och det talas nu från deras sida bara om den terror som väntar dem och om omöjligheten att leva i förbindelse med Ryssland, o. s. v. Man tycks glömma här att det väldiga Ryssland består av en mängd mer eller mindre utpräglade nationaliteter, som *kunna* leva drägligt vid varandras sida och som inte finna sammanslutningen i en gemensam union vara ett orimligt band. Det är ju inte svenska regeringens sak att avgöra hur balterna själva böra inrikta sin politik, men när svenska regeringen tidigare upprepade gånger uttalat den förhoppningen, att talrika balter skulle anmäla sig till frivillig återresa till sina gamla länder, då har givetvis den underliggande tanken varit just den som jag här givit uttryck åt, nämligen att det skulle vara i de baltiska folkens eget välförstådda intresse att återvända för att delta i uppbyggnaden av en ny framtid för dessa folk.

Herr **Håstad** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skall nu, i varje fall i denna korta replik, icke göra annat än bemöta ett par av de anmärkningar som riktades emot mitt anförande av hans excellens herr utrikesministern.

Hans excellens började med att göra gällande, att ansvaret för att sekre-

Svar på interpellation. (Forts.)

tess kommit att läggas kring denna sak åvilade de militära myndigheterna. Jag tror att det är alldeles för stor ära, som regeringen härmed bevisar de militära myndigheterna.

Hans excellens dröjde länge vid den uppfattningen att jag skulle ha velat göra gällande, att den allmänna utlänningslagstiftningen torde vara tillämplig vid handläggningen av denna fråga om krigsdeltagare. Jag har icke sagt detta. Tvärtom menade jag, att när det gäller denna mängd av tyska flyktingar, kunde den knappast formellt tillämpas. Jag framhöll dock samtidigt, att de rättsgrunder, som äro inskrivna i vår lagstiftning, lika fullt borde i tillämpliga delar vara normgivande också vid behandlingen av dessa baltiska flyktingsproblem. I detta avseende har jag ingen anledning att ändra min uppfattning.

Hans excellens hävdade att de fransmän, som återsänts till sitt land, vore sådana som skulle bli utsatta för straff, säkerligen strängare än dem som de baltiska flyktingarna enligt hans uppfattning komma att dömas till i Ryssland. Det har emellertid sagts — jag kan naturligtvis inte helt gå i god för dessa uppgifter — att de franska krigsdeltagarna huvudsakligen voro elsasare, alltså medborgare av en del av det gamla Frankrike, vilka tvångsmobiliserats till tyska armén. Finns det i så fall någon grundad anledning tro att dessa personer hade att vänta någon särskilt sträng behandling i Frankrike?

Hans excellens gjorde gällande, att det skulle råda parallellitet mellan Sveriges nu tilltänka utlämning av de 167 balterna och balternas behandling i västmakternas zoner i Tyskland. Parallellitet uppstår väl inte förrän det kommer en begäran från Sovjetunionen om utlämnande av dessa balter till Sovjetunionen. Om sådan framställning gjorts eller inte är ej känt. Troligen har så skett men avvisats. Dessa människor önska ju ingenting högre än att få stanna kvar i den engelska, amerikanska eller franska zonen, precis som de 167 vilja stanna i Sverige.

Ytterligare ville hans excellens göra gällande att jag gjort mig skyldig till olämpligt uttalande, när jag ansåg, att de personer, som klätt blodig skjorta emot Sovjetunionen och från Sovjetunionens sida betraktas som sovjetryska medborgare, skulle ha hårdare behandling att vänta än vanliga krigsfångar. Jag finner denna min uppfattning självklar eller håller möjligheten av olikartad behandling som i varje fall ganska sannolik.

Det för mig avgörande är dock att de baltiska internerna själva hysa denna uppfattning på grundval av vad de själva upplevat.

Herr **Janson** i Frändesta, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Hans excellens herr utrikesministern uppehöll sig ganska utförligt i sitt senaste anförande vid det förhållandet, att vi givit en fristad åt ungefär 30 000 baltiska flyktingar. Jag tycker att detta endast varit en enkel åtgärd av humanitär rättvisa och ingenting annat. Jag kan i varje fall inte förstå att det kan vara riktigt att emot dessa 30 000 och vad vi ha kunnat göra för dem liksom ställa upp dessa 200, som vi nu tyckas vara beredda att lämna ut.

Hans excellens ansåg vidare att man inte skulle kunna göra en jämförelse mellan t. ex. engelsmännens handlande i det här avseendet och vårt. Men det är väl så att till den engelska zonen i Tyskland har det kommit ganska många baltiska flyktingar av olika kategorier. Dessa ha engelsmännen ju vägrat att lämna ut till ryssarna.

Jag måste säga att jag i det senaste anförandet som hans excellens utrikesministern höll inte återfinner den frejdiga vilja att hävda mänskliga intressen,

Svar på interpellation. (Forts.)

som vi voro vana att finna hos hans excellens under kriget och som vi alla uppskattade.

Vidare anförde:

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! Vad har herr Håstad avsett med sin interpellation? Om han inte bara menat att göra rabalder tycks det mig som om avsikten måste ha varit att försvåra för den nya regeringen att skapa ett bättre förhållande till Sovjetunionen. De borgerliga partierna ha här manövrerat in sig i en fullständigt orimlig situation: först ha de i samlingsregeringen och i utrikesnämnden godkänt det beslut som de i dag inte bara kritisera utan med gråtmilda och brinnande böner försöka få ändrat. Förstår man inte att man därmed, om regeringen skulle följa dessa vädjanden, skulle göra dess strävanden att åstadkomma bättre förbindelser med Sovjetunionen en obotlig skada? En regering beslutar i en sak och springer senare ifrån det, efter en kampanj, som delvis organiserats av folk som inte skulle få göra några kampanjer i Sverige!

Vi veta att det finns ett internationellt och för alla sådana fall gällande beslut om soldater som kommit hit i uniform och som ha kämpat på tysk sida. Regeringen har i enlighet med detta beslut skickat i väg massor av människor från andra länder — norska, danska och andra länders quislingar, om vilka man som sannolikt måste anta, att de vid hemkomsten komma att straffas strängt, kanske med döden. Ingen har invänt något däremot. Men så fort det blir frågan om balter går det psykos i saken. Då kommer den sovjetfientliga propagandan till. Då sätter ett väloljat maskineri av baltiska och svenska nazister och vissa svenska borgerliga element in för högtryck. Man mobiliserar biskopar och missionsföreståndare, man mobiliserar t. o. m. i utlandet, som excellensen Undén nyss antydde. En grupp baltiska fascister i U. S. A. säger sig tala i en miljon balters namn, och sedan säger svenska pressen att de tala i hela Amerikas namn! Men tror någon att Amerika vill ta emot dessa 33 000 balter? Det aktar man sig nog för.

Denna kampanj sätter man i gång trots att ingenting hänt sedan juli månad som ger anledning till en förändrad uppfattning. Såvitt jag kan se har ingenting annat hänt än att Sverige fått en ny regering och att den gamla regeringens borgerliga medlemmar vilja springa ifrån sin tidigare ståndpunkt.

Hur skulle det se ut om Sverige i dessa frågor behandlar människor från alla andra länder på *ett* sätt men dem som skola tillbaka till Sovjetunionen på ett annat? Kan man tänka en mer olycklig inledning till förhandlingar om de bättre förbindelser österut man säger sig vilja eftersträva? Är det inte en oförsynt och oförsvarlig insinuation när man beträffande Sovjetunionen, och *bara* beträffande Sovjetunionen, framkallar uppfattningen att man där skulle behandla sina krigsfångar särskilt illa?

Ja, men, säger man, det finns dock några här, som frivilligt gått i tysk tjänst. Utrikesministern har nyss förklarat sig ha goda förhoppningar om att dessa människor på grund av att Sovjet-Baltikum är så nytt som statsbildning icke komma att behandlas sämre än övriga krigsfångar. Jag antar att Sveriges utrikesminister icke säger något sådant i riksdagen utan att han vid förhandlingar med ryssarna fått grundad anledning tro att så blir fallet.

Nu kommer denna insinuation i riksdagen trots att man vet allt detta. Man vet att de personer som inte gjort något särskilt brott inte riskera att ställas till ansvar. Både herr Håstad och herr Lundstedt säga, att när det gäller krigsförbrytare ha de ingenting att invända. Men hur är det med den saken? Den kategorien finns också representerad. En socialdemokratisk ledamot av

Svar på interpellation. (Forts.)

riksdagen är i tillfälle bevisa, att bland dessa interner finns t. ex. en lettisk officer, som sedan blivit tysk SS-officer och som personligen och ensam sänt cirka tre hundra av sina egna landsmän till koncentrationslägret Stutthof, där de flesta av dem dött. Är det någon i denna kammare som har något att invända, om en sådan man, efter samma regler, som tillämpas vid krigsförbrytarprocesserna i den övriga världen, vid hemkomsten till sitt land ställes till ansvar för vad han gjort?

De ledande elementen inom den baltiska emigrationen vilja av skilda skäl icke återvända till det fredliga arbete, för vilket deras hemländer behöva dem. De trivas inte i ett folkstyrt Baltikum. Vad som ger denna emigration dess särskilda karaktär är att den igångsattes, icke när tyskarna föllo in i Baltikum utan när tyskarnas välde bröts, och vi kunna lätt tänka oss vilka som då hade anledning att söka sig bort. Därmed har jag icke skurit den baltiska emigrationen över en kam. Jag vet lika väl som andra, att det bland dessa balter finnas många bönder, fiskare, tjänstemän och andra, som bara flytt av skräck för kriget, för att kriget återigen kom över landet. Ingen vill väl på allvar hävda att dessa på något sätt skulle straffas eller komma i någon dålig situation, om de återvända, när hemlandet ropar efter arbetskraft.

Det anföres också andra skäl för herr Håstads interpellation, nämligen humanitära skäl. Har det någonsin talats så mycket i denna kammare om västerländsk civilisation och humanitet som i dag? Jag har den största aktning och förståelse för alla humanitära strävanden och förståelse för t. ex. de kristna grupper, som vilja taga vård om offren från detta väldiga krig. Men jag har ingen förståelse för den humanitet, som är enkelriktad. Herr Håstads bekymmer för asylrätten äro tämligen nya för denna kammare. Var fanns herr Håstads och högerns humanitet, när antifascistiska desertörer avvisades och utlämnades? Var det någon, som hörde herr Håstad säga något den gången, när utvisade antifascister gjorde våldsamt motstånd i fångvagnarna, då de fördes till Tyskland, eller när norska antifascister av svensk polis utlämnades till tortyr och död! Herr Håstad har ännu ej protesterat däremot och inte heller herr Lundstedt. Det har begåtts grymheter i Baltikum, som ropa mot himlen, när t. ex. judarna i Rigas ghetto utrotades till sista man, en lika ohygglig massaker som den i Warszawa. Det finns icke många levande judar kvar i Baltikum, och många hundratusentals antifascister ha också dödats. Herr Janson i Frändesta och herr Lundstedt tego den gången. Prinsessan Törnrosa sov i hundra år. Herr Lundstedts samvete har sovit i 6 år. Det har sovit över likfabrikerna i Belsen, Neuengamme och Maidanek och sovit över massutrotningen av människor i Tyskland. Den tiden har gått honom förbi. Nu ha medlidandet och sinnet för västerländsk civilisation vaknat, men det verkar också ganska yrvaket.

När vi vänt oss mot denna propaganda i Sverige har det skett därför att vi i dessa fascistiska grupper se en allvarlig fara för Sveriges utrikespolitik i framtiden. De utgöra en konspirationshärd, som söker skapa konflikt med en stormakt. Ty det är, som hans excellens utrikesministern nyss antydde, den medvetet drivande kärnan i denna emigration, som söker skrämman bönderna och fiskarna att resa hem och som utövar en våldsam propagandaverksamhet. De skriva i Dagsposten och utgiva egna tidningar och böcker. De trivas, som sagt, icke i ett av folket regerat land. De se ingen annan utväg för ett återupprättande av de fascistiska regimerna, som tidigare styrde Baltikum, än krig mellan västmakterna och Sovjetunionen. De äro klara spekulanter i detta krig. Ha vi någon anledning att särskilt slå vakt om en sådan farlig härd i Sverige? Ha vi icke nog med våra egna quislingar? Måste vi därutöver importera sådana utifrån? Kommunisterna ha redan på ett tidigt stadium, bl. a. genom herr Linderot i första

Svar på interpellation. (Forts.)

kammaren, varnat för den politik, som inleddes, när den baltiska emigrationen delvis organiserades från Sverige med hjälp av svenska flottans olja och utsända generalstabsofficerare. Vi förutsade att det skulle bli ett synnerligen kvistigt och farligt problem för Sveriges regering, och så har det också blivit. Det kommer icke att bli bättre i fortsättningen.

Hans excellens herr utrikesministern, herr Håstad och herr Lundstedt ha kommit med historieskrivning om Baltikum. Den svenska borgerliga opinionen har skapat en bild av Baltikum, som är bra mycket släkt med den psykosmärkta bild av Finland från år 1940, som de flesta ha fått gå ifrån. Det kommer en tid, då de måste övergiva även den bild av Baltikum, som de nu ha. Den framställning som man hört till leda, om hur dessa »enhetliga» folk kämpat för sin nationella frihet, bortser helt från klasstridsmomentet i Baltikum. Det var ju ändå så, att den baltiska bourgeoisie 1917 och 1918 icke avsåg att dessa länder skulle bli nationellt självstyrda republiker. Deras högsta önskan var att få bli kulturellt autonoma inom tsarriket. Deras självständighetslidelse uppstod först, då Ryssland blev socialistiskt. De understöddes då med väpnad makt av länder, som upprättade en cordon sanitaire mot socialismens land. Baltikums arbetare ha revolutionära traditioner sedan 1905. Alla dessa borgerliga regimer voro en följd av klasskriget. Till de tappreste frivilliga i röda armén 1919—20 räknades de lettiska bataljonerna. Arbetare och bönder i Baltikum slogos ned med främmande truppers hjälp, och den borgerliga regim, som kom till, kunde behålla sitt välde endast med hjälp av fascistiska diktaturer. T. o. m. herr Håstad har, om än under mycket invecklade krumbukter, erkänt detta i sitt bidrag till den stora boken om Baltikum. De fascistiska regimerna förbjödo inte bara kommunistiska utan även socialdemokratiska partier och även andra partier och tidvis även fackföreningsrörelsen.

Herr Håstad och de andra ha kanske bara träffat den lilla konspirerande juntan kring dessa regimer. Jag har i Baltikum och i deras landsflykt i Stockholm träffat det andra Baltikum, de baltiska folkens bästa söner och döttrar, som levat 6, 10 upp till 20 år i koncentrationsläger och fängelse under förhållanden, som i alla avseenden tävlat med vad som sedan blivit känt i Gestapos namn. Då jag tror, att jag är den enda medlemmen i denna kammare, som personligen var med vid den omvälvning, som skedde i Baltikum 1940, vill jag, att ni skola tro mig på mitt ord, när jag säger, att ingen, som var där, kunde undgå att av demonstrationerna och massans uppslutning få den uppfattningen, att det var majoriteten av folket, som slöt upp kring den nya regimen, och att det var en minoritet, som höll fast vid det gamla. Man har i Sverige i stället fått denna systematiska propaganda, som är bra mycket släkt med de rigatelegram, som vi känna från 1920. Vi fingo i dessa en bild av Baltikum, om vilken vederbörande en gång komma att finna, att den icke har något gemensamt med verkligheten. Morgontidningen avslöjade i slutet av oktober den lettiske professorn Balodis och påpekade att t. o. m. socialdemokrater, som inte tänkte resa hem, av fascistjuntan stämplades som sovjetagenter och landsförrädare. Jag skall bidraga med en pikant bild av den kanske ännu mer omhuldade baltikumexperten Scheynius, vars bok i dagarna annonseras av »Natur och Kultur» med den utmanande ingressen: »Sovjets blodskuld i Baltikum ropar mot himlen.»

Jag har varit i tillfälle att personligen kontrollera en del av hans uppgifter. I samtliga fall, som jag kunnat kontrollera dem, ha de visat sig vara falska. Han skrev sin första bok vid en tidpunkt — 1940 — då man hoppades, att tyskar och finnar m. fl. skulle gå emot Sovjetunionen. Hans bok har därför tillkommit för att utmåla sovjetregimen och röda armén som så oerhört svaga, att de icke kunde vara något att räkna med. Det hette sålunda att den röda armén endast hade 9 plan att skicka mot Litauen, men för att det skulle se litet mera

Svar på interpellation. (Forts.)

ut så lät man dem vända och flyga tillbaka i fem omgångar för att det skulle se ut, som om det rörde sig om 45 plan. De räknade de tanks och lastbilar, som kommo, och funno att dessa redan två km innanför gränsen voro så dåliga, att de icke kunde gå längre. Det fanns inga reservdelar, och ingen kunde laga dem. Han säger i denna bok att han själv, en amerikan och en litauisk ingenjör funnit att i medeltal 60 procent av de sovjetryska militära motorfordonen stannat av sig själva på vägen. »Orsakerna anser denne ingenjör vara följande: underhålligt material, sekunda tillverkning, bristfällig skötsel och dålig organisation av reparationerna.» Det finns i denna bok även en skildring av när den litauiska sejmen öppnades. Jag återgiver denna skildring, efter doktor Gustaf Olssons sammandrag i Svenska Dagbladet den 29 januari 1941:

»Just när den nye talmannen, förut präst. nu ivrig kommunist, i några inlädda fraser skulle överlämna ordet åt statspresidenten Faleckis, skar en bländande blixtnedslag genom rymden, byggnaden skakade av en hisklig knall och en veritabel kaskad av snö sköljde genom ett stort hål i taket ned över presidiet. Församlingen satt mällös. Den nye röde inrikesministern gjorde skräckslagen korstecknet, andra kommunister följde exemplet. Men ännu djupare liggande föreställningar än den kristna rann upp i moskvabulvanernas hägkomst. Litauerna voro länge ett hedniskt folk, och än i dag lever minnet av åskguden Perkunas kvar i det populära svärordet Kad tave perkunas trenktu, må du falla för Perkunas slag. Var det icke guden själv, som med dunder och blixtnedslag stigit fram för att tillkännagiva sitt missnöje med nyordningen? Åskskrällarna fortsatte och församlingen kände sig helt kuslig till mods ju mer övernaturliga makter blandade sig i ceremonien. Programmet kunde icke heller fullföljas. Det mesta uppsköts till en följande gång.»

Nu är det ju känt, att herr Scheynius icke var där, men jag råkade vara där. Där funnos även representanter för andra länders legationer, både allierade och andra, som kunna intyga, att vad jag säger är sant. Jag fick plats på andradens sida, första bänk, som det heter på svenska teatrar. Jag satt alltså mitt över scenen. Skulle det snöat på presidiet skulle det också ha snöat på mig. Men det är icke så vanligt med snöstormar den 21 juni, mitt i sommaren alltså, varken inomhus eller utomhus på Litauens breddgrader.

Jag tar detta som ett av bevisen på att dessa herrar, som äro de främsta propagandisterna, kunna komma med vilka fantastiska lögner som helst, och ändå få svenska doktorer och recensenter att tro på dem. Denna historia är släkt med Münchhausens berättelse om hur han fångade ankor med en på ett snöre fästad fläskbit, som slukades och gick ur den ena ankan i den andra.

Man har trott på dessa historier, därför att man ville tro på dem. Man vill icke tro på att Baltikums folk fått nationell frihet inom Sovjetunionens ram, att de fått möjlighet att bygga upp och utveckla sina nationella kulturer och att de därför vilja att de, som kunna vara med, skola komma hem för att hjälpa till med uppbyggandet.

Det vore bättre för Sverige, om man, som hans excellens utrikesministern nyss sade, icke hängiver sig åt önskedrömmar. Vi böra hålla fast vid vårt erkännande från år 1940 och ta hänsyn till det verkliga läget, till de regimer, som faktiskt råda i länderna. Varje annan inställning kommer att bli ganska dyrbar för oss. Vi komma icke att träda några humanitära intressen för nära, om vi låta de baltiska folken sortera dessa herrar. Det kan hända att det kan gå illa för den, som sänt trehundra människor till koncentrationslägret i Stuthof. Vad gäller dem, som ha tvångsenrollerats och även frivilligt låtit enrollera sig vill jag säga, att det är oförsvarligt att mot Sovjetunionen insinuera att de, som ingenting gjort, ändå skulle behandlas sämre än andra krigsfångar.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det är ett livsintresse för Sverige att få bättre förbindelser med Sovjetunionen. Jag tror att vår nya regering allvarligt arbetar i den riktningen, och det är rent sabotage av detta arbete, om man, sedan man medverkat till det beslut som fattats, kommer med böner och vädjanden för att söka få regeringen att ändra sig. Så kan en regering icke handla. Man har fått med sig i denna propaganda, som herr Mosesson vittnade om nyss, många kristliga ledare som förut — jag syftar icke på herr Mosesson men på biskoparna — varit rätt tysta. Jag undrar om icke biskoparna i Sverige komprometterat sig nog redan förut. Deras nya intresse för den västerländska civilisationen inleddes, då de föranstaltade om tacksägelse-ringning i kyrkorna i Sverige, då Tjeckoslovakien förräddes i München. De ha sedan med kyrkokollekten finansierat den sovjetfientliga propagandan i »Kyrkor under korset». Vi ha inom det kommunistiska partiet icke ansett frågan om kyrkan vara en förstahandsfråga i dag, men om vi så ofta få se kyrkans främsta män vid sidan av det kristna korset plantera hakkorset kan frågan lätt bli aktuell. Hade deras humanitära intresse vaknat tidigare, skulle de ha stått bättre till i dag, men då var det mycket tyst i den kristliga pressen.

Jag vill sluta med att säga, att jag hoppas att regeringen fullföljer beslutet och icke skapar onödiga komplikationer. Jag anser dessutom att tiden är mogen att snart taga upp hela den baltiska frågan. Det kan icke vara ett svenskt intresse att med oss assimilera 33 000 balter, vilka utgöra för oss främmande element. Herr Håstad har försökt blåsa upp en opinion, men det finns en annan opinion i Sverige i dag, nämligen på arbetarsidan, och den omfattar flera än de här framträdande opponenter. Från arbetare i Borås, Norrköping och andra städer, där man haft dessa flyktingar på arbetsplatserna, får man höra, att man är trött på balterna och vill ha bort dem. Det går ingen dag utan resolutioner med detta krav. Man har nämligen upptäckt att de tongivande äro fascister, som gynnats med stora förmåner i Sverige, men vilka man räknar med som strejkbrytarelement i kommande konflikter. De ha i början vägrat att gå in i fackföreningarna, men nu fått andra direktiv av sina ledare och slagit om. Fackföreningarna ha emellertid i sina stadgar infört förbud mot intagning av fascister. Sådana element skola icke få äventyra utrikespolitiskt viktiga avgöranden för Sverige.

När det nu är så — och ingen torde kunna bestrida det — att de som äro oskyldiga till krigsförbrytelser lugnt kunna vända tillbaka till sin egen hembygd, borde vi kunna få bort all psykos och all propaganda för ett tredje världskrig i denna fråga. Vi böra se frågan som den är och icke driva kampanjer som äventyra Sveriges intresse av goda förbindelser i alla väderstreck.

Herr Hallén: Herr talman! När man hörde den kommunistiske talaren kunde man svårligen undertrycka den reflexionen, att alla anhängare av diktaturer ha en naturlig fallenhet att måla allt i svart eller vitt. Det hör till deras väsen, att nyanser i tillvaron äro okända saker. Vi märkte en uppenbar kontrast mellan utrikesministerns allvarliga sätt att behandla denna tragiska och komplicerade fråga — och den hurtiga, garçonartade tonen i Gustav Johanssons anförande, som om han menade att här vilar inga ledsamheter, utan här är det mycket enkla saker, som det rör sig om. Herr Johansson i Stockholm uppbyggde oss med en liten beskrivning av hur det var i den litauiska sejmen, vid vars öppnande han råkade vara närvarande. Herr Johansson hade i alla fall den goda smaken att icke tala om, hur denna sejm kom till. Det var den 6 juli 1940, som den av Sovjet framtvingade nya regeringen skickade ut valkungörelserna. Valet skulle äga rum precis åtta dagar efteråt, den 14 juli, varigenom all valrörelse omöjliggjordes. Två dagar dessförinnan meddelades i kungörelse, att

Svar på interpellation. (Forts.)

rösträttsåldern skulle sänkas till 18 år, och att de som sutto i fängelse naturligtvis icke finge rösta och fingo ej heller kandidera på listorna. Natten till den 12 juli arresterades enligt uppgift 3 000 personer, socialdemokrater till större delen samt folkpartister, kristliga demokrater, agrarer o. s. v. Sedan blev det till råga på allt en s. k. enpartilista, upptagande 79 namn. Alla dessa åkte in i sejmen. Att herr Johansson som »demokrat» kände sig hemmastadd i den situationen må vara hans sak.

Det var emellertid icke bara detta, herr talman, jag ville säga, utan jag ville begagna tillfället att betona, att man nog i dag rört sig med en del verklighetsfrämmande synpunkter. Först och främst är detta fallet med dem, som här försökt spela på den strängen, att det skulle finnas en mindre grad av humanitära överväganden hos regeringen än hos riksdagen. Vi veta nog allesammans, att i det fallet äro regering och riksdag fullkomligt synonyma. Likaledes tror jag att det är verklighetsfrämmande att söka vädja till regeringen att frånträda samlingsregeringens utfästelse. Att man skulle efter det klara besked, som givits, nu vägra i sista vändningen måste väl höra till de fromma önskingar, som icke kunna förverkligas. I det sammanhanget vill jag gärna taga upp, herr talman, en synpunkt, som utrikesministern framhöll med mycket större styrka än vi andra menige man kunna göra. Han riktade en erinran till de balter, som fortfarande drömma om ett återupplivande av de tre rikena såsom autonoma stater. Jag är för min ringa del liksom han av den uppfattningen, att man icke kan begära, att det väldiga ryska riket skall ha en sådan spärr på vägen till Östersjön, att man icke heller kan tänka sig att dessa länder skola få utgöra en eventuell språngbräda, såsom säkerligen tidigare varit fallet, för aggressiva planer mot Ryssland, och att man därför nog får räkna med att de måste höra till den ryska statskroppen. Däremot tror jag, att vi såsom demokrater och verkliga kulturvänner måste önska, att det en gång måtte bli ett verkligt federativt statssystem i likhet med systemet i Nordamerikas förenta stater, där man visserligen skulle ha gemensam utrikesledning och gemensamt militärt försvar men där de olika folken skulle äga autonomi både i kulturella och inrepolitiska ting. Den dag, då alla de till det väldiga Sovjetryssland anslutna nationaliteterna kunde få vara med om detta, vore säkerligen en välsignad dag. Då först blir detta rike en demokrati. Det är en sak jag tror att vi alla här önska.

Det är ganska svårt, herr talman, att våga yttra sig om baltiska flyktingar. Uppfattningen om våra balter här i Sverige är ganska skiftande. Vi ha en viss grupp, som synbarligen är mycket starkt nazistiskt påverkad och som enligt vad det rapporterats icke skytt att på arbetsplatser och annorstädes bedriva propaganda för nazismen. Det är alldeles uppenbart, att ville dessa civila balter lämna riket vore det bara en verklig välgärning. Vidare är det möjligt, att bland de 167 balter, som skola sändas ur landet, kunna finnas krigsförbrytare och frivilliga krigsdeltagare samt folk, som eljest gått nazismens ärenden. Ingen skall beskylla oss för att vilja ömma för dem — de må gärna lämna riket och gå sitt öde till mötes. Men det som vi frukta i vårt land och det som fyller oss med en obehaglig känsla av beklämning är, att *kanske ändå bland dessa finns en del människor, för vilka det kan anföras mycket vägande, ömmande omständigheter, tvångsenrollerade personer eller människor som i ungdomligt oförstånd givit sig in i striderna.* Och vi vilja icke medverka till att oskyldiga få lida för de skyldiga. Ja, säger någon, det behöva vi väl icke vara så ängsliga för, ty naturligtvis skola de olika omständigheterna prövas och domslutet fallas med hänsyn därtill. Ja, herr talman, det är nog egentligen på den punkten allting hänger. Kan man verkligen lita på detta? Det är detta, som är anledningen till oron. Jag vill icke säga något, som alls kan medverka till att försvåra vårt förhållande till vår mäktige granne. Tvärtom: jag hör till dem som tycka, att det måste

Svar på interpellation. (Forts.)

bli ett slut på detta hätska skall mot Sovjetryssland från vissa kretsar. Och man kan icke annat än önska framgång åt de krafter både inom och utom regeringen, som eftersträva det bästa förtroendeförhållande, när det gäller detta rike. Det kräver ju vår egen välfärd. Alla veta också, att detta regeringsbeslut ligger i linje med de många andra yttringar av force majeure, för vilka vi fått böja oss, som började med permittenttrafiken och som nu försatt oss i detta tvångsläge, som vi icke komma ifrån. Men, herr talman, att vi icke vilja på något sätt vedervåga arbetet på att få till stånd ett gott förhållande till vår mäktige granne är uppenbart. Och då skulle jag vilja uttala en önskan, som jag tror är mera realistisk än talet om att förmå regeringen att svika givna utfästelser, den nämligen att man, om man kan finna någon lämplig form härför, för vederbörande framhåller önskvärdheten av att *det domstolsförfarande, som naturligtvis skall ske gentemot de utlämnade, måtte äga rum i offentlighetens fulla ljus*. Det är detta, som ger människor förtroende. Men till offentlighetens fulla ljus hör obegränsad tryckfrihet och överhuvud taget de mänskliga rättigheter, som sammanfattas i begreppen församlingsfrihet, yttrandefrihet och tryckfrihet. När dessa värden bli levande även borta på den andra sidan, komma vi att med ännu större förtroende begagna alla tillfällen till gott samarbete med vår ryske granne.

Herr **Johansson** i Stockholm erhöll nu på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Endast en replik — jag skall icke förlänga debatten.

Jag tackar herr Hallén för vänligheten att bidra med ännu ett exempel på de falska uppgifter, som herr Scheynius gett spridning, nämligen historien om de 3 000 häktade socialdemokraterna och folkpartisterna. Den är nämligen ett direkt påfund och ingenting annat. Jag kan säga detta så mycket hellre som jag intervjuade nyvalda socialdemokratiska ledamöter i den lettiska sejmen efter valet. Jag kan försäkra, att det sammanträde jag talade om var lika lugnt som ett sammanträde i denna kammare. Det var bara den skillnaden, att dess beslut understöddes av en uppslutning av demonstranter utanför, en demonstration som vi aldrig sett maken till i Sverige, en demonstration som gav uttryck för sitt gillande av de beslut som fattats.

Herr förste vice talmannen övertog härefter ledningen av kammarens förhandlingar.

Vidare yttrade:

Herr **Andersson** i Dunker: Herr talman! I likhet med interpellanten och säkerligen oändligt många andra svenskar blev jag starkt upprörd, när jag fick veta, att regeringen beslutat att till Sovjetunionen utlämna dessa balter, som diskussionen här rör sig om. Att beslutet fattats av en annan regering än den nuvarande kan jag för min del icke finna förbättra saken. Det är i varje fall den nuvarande regeringen, som bär det omedelbara ansvaret för verkställigheten av beslutet och hur det verkställles. Ett utlämnande av dessa baltiska flyktingar torde vara detsamma som att sända dem tämligen direkt till en säker och kanske kvalfull död. Vad ha de egentligen förbrutit? Så vitt man vet ha de mer eller mindre frivilligt deltagit i kampen mot den makt, som ockuperat deras eget fädernesland och berövat det dess frihet och självständighet. Jag skulle vilja ställa den frågan: hur skulle vi svenskar se på svenska medborgare, som hade handlat på samma sätt i en liknande situation, om vårt land hade råkat ut för samma oerhörda olycka som deras land kommit i? Jo, vi skulle hyllat dem som patrioter och frihetskämpar. Men nu gäller det icke svenskar utan några olyckliga baltiska flyktingar, och dem utlämna vi — om detta nu trots allt kommer att ske. För min del måste jag betrakta ett sådant

Svar på interpellation. (Forts.)

handlingssätt som både ovärdigt och förnedrande icke bara för dem som beslutat åtgärden och verkställa den utan också för riksdagen, som icke har kunnat förhindra den. Jag är säker på att samma känslor hysas av mycket stora delar av vårt folk.

Trots att hans excellens utrikesministern icke i sitt sista anförande ställde i utsikt möjligheten eller viljan att göra ett försök att ännu i sista stund söka rädda dessa flyktingar, vill jag på det allra varmaste instämma i den vädjan om sådana åtgärder, vilken förut här riktats till excellensen och till regeringen av både herr Hästad, herr Lundstedt och andra.

Herr Halléns förhoppningar om den behandling, som skulle komma de ifrågavarande flyktingarna till del, höra väl till de fromma önsknningar, som ha mycket litet med verkligheten att skaffa.

Till herr Johansson i Stockholm skulle jag endast vilja rikta en fråga. När tyskarna ockuperade Norge, voro bland de första som skuddade fäderneslandets stoft av sina fötter säkerligen åtskilliga kommunister. Om den tyska krigsmakten hade krävt deras utlämnande från Sverige, hur skulle herr Johansson då ha ställt sig?

Herr Johansson i Stockholm: Herr talman! När jag för några veckor sedan hörde herr Perssons i Stockholm deklaration om »de baltiska krigsförbrytarna», som han ansåg böra så snart som möjligt utlämnas för att få sitt rättmätiga straff, förstod jag, att något antagligen var i görningen. Men icke trodde jag, att vi så snart skulle ställas inför så ödesdigra fakta, som vi nu äro ställda inför. Jag vill endast här uttrycka kristna kretsars oro för vad detta beslut innebär. Vi känna vårt samvete tyngt av att människor, som sökt skydd hos oss i tro att skyddet skulle bestå, plötsligt utlämnas till vad de åtminstone själva räkna för en ganska säker undergång. Huruvida denna deras förmodan är riktig vill jag icke här yttra mig om. Men mot bakgrunden av allt vad vi veta har skett i Baltikum ha vi all anledning att tro, att de icke äro på villovägar i sin förmodan.

Till herr Johansson i Stockholm, som talade om kyrkans inställning och påtalade dess nyvaknade intresse just för denna sak, under det att den skulle ha tigit när det gällt förföljelser mot antinazistiska element, vill jag säga, att herr Johansson icke mycket känner kyrkans kamp och dess inställning under dessa sista år. Jag kan för honom betyga, att så många jag känner i min krets av prästerliga krafter ha försökt att motarbeta den nazistiska andan så långt det stått i deras förmåga.

Det som skapar oro bland oss är frågan: var skall det hela sluta egentligen? Vi veta ju, att dessa balter kommo flyende hit till Sverige. De hade dragit sig undan, så länge det ännu överhuvud taget fanns en remsa av hemlandet att fly till, men när havet stängde deras väg, flydde de med risk för livet i sina fattiga båtar över havet. Ryssarna började med att begära deras båtar tillbaka. Och båtarna gävo vi dem — det må ha skett; det är en timlig sak. Men för några veckor sedan utlämnades, enligt vad det sagts mig från trovärdigt håll, på Sovjets begäran i all hemlighet 28 ingermanländare, som sökt en fristad här. De fördes till Haparanda under mycket stark poliseskort och utlämnades. Den starka poliseskorten var motiverad med att man fruktade, att de skulle kasta sig av tåget och begå självmord. Nu framställs ytterligare krav på människoliv. Nu gäller det 167 av de folkbröder, som tagit sin tillflykt till oss. Jag undrar, om vi icke snart få bevittna, att snöbollen växer. Det kan kanske inom kort bli fråga om sådana, som gömde sig undan från inkallelserna till krigstjänst under de sovjetryska fanorna. Sedan kanske det blir fråga om dem som här i Sverige sägas uppträda som opponenter mot Sovjetryssland. Jag tänker t. ex. på de baltiska präster, som finnas här i Sverige och som väl

Svar på interpellation. (Forts.)

icke äro så väl sedda på sovjetryskt håll. Frågan är, om vi icke givit oss in på en linje, där vi undan för undan tvingas till eftergifter. I varje fall är det detta, som vällar oro på så många håll. Var skall det hela sluta?

Det är också en annan fråga, som jag skulle vilja ställa i detta sammanhang. Är det sant, att regeringen beslutat att civila baltiska flyktingar, som hädanefter taga sig över till Sverige med båtar eller som gjort det under de senaste veckorna, skola avvisas? Och vad innebär i så fall detta? Innebär det, att de liksom judarna på judeskeppen under nazismens segertåg icke skola få komma i land någonstans, att de skola utlämnas åt vågorna, eller innebär det, att de, när de komma i land, skola återbördas till Sovjet? Innebär det kanske, att de få resa till något annat land, som har bättre förståelse för jagat människovillebråd?

Jag vill gärna för min del instämma med herr Hallén i att om allting kunde försiggå i offentlighetens klara ljus, skulle vi icke känna någon oro för att skicka balter tillbaka till Ryssland. Men vi veta allesammans, vilken järnridå, som är neddragen över allt vad som sker där. Så länge den ridån finns, måste man också förstå, att vi som ha det västerländska kravet på att allt skall ske i offentlighetens ljus känna oro. Det kommer alltså an på Ryssland självt och dess åtgärder, om den oron skall tagas ifrån oss eller finnas kvar.

Herr Fast: Herr talman! Jag skall icke säga många ord. Ett par reflexioner i anledning av den debatt, som förts här, vill jag dock göra. Jag vill då börja med den siste ärade talaren.

Hans anförande rörde sig huvudsakligen om ett helt annat problem än det som det här är fråga om, nämligen frågan om de baltiska flyktingarna i allmänhet. I det hänseendet vill jag som min mening säga, att även om vi anlägga den mest humanitära syn på saken som gärna är möjlig, kunna vi icke öppna våra portar för alla sådana, som skulle finna det vara tryggare och bättre för sin utkomst att hellre än i något annat land få vistas i Sverige, där de icke på något sätt äro hotade till vare sig liv eller frihet. Den rollen kunna vi icke åtaga oss att spela. Jag tror, att det är lika bra att vi göra detta klart för oss litet var.

Herr Håstad ville i sin replik göra gällande, att det skulle föreligga en motsättning mellan att vi utlämna dessa balter, som det nu är fråga om, och att England icke lämnar ut sina fångar i liknande ställning. Men herr Håstad försummar att i det sammanhanget observera, att man från segrarmakternas sida har träffat en fullständig uppgörelse om hur fördelningen av fångarna skall ske, och att de fångar som tillhört de frontavsnitt, där vederbörande land haft sina arméer, skola föras dit. Det kan sålunda överhuvud taget aldrig framställas något krav på England. Vad tjänar det då till att draga upp liknelser, som äro så fullständigt orimliga som de herr Håstad kom med?

När jag sagt detta, herr talman, vill jag gärna säga, jag är övertygad om att den starka känsla av mänskligt patos, som sprungit fram i denna debatt, delas inte bara av den mycket överväldigande delen av riksdagens ledamöter och svenska folket utan även i lika hög grad av regeringen. Men det är en sak att hysa denna uppfattning. En annan sak är ju att göra vad som i det föreliggande läget är möjligt.

När jag hörde herr Andersson i Dunker, där det framgick av hans anförande, att han nu ville lägga ansvaret för vad som eventuellt kan komma att ske på den regering, som går att verkställa beslutet i stället för samlingsregeringen, så måste jag säga att man har oerhört litet sinne för behovet av konsekvens i utrikespolitiska ting. Jag skulle verkligen vilja ställa den frågan litet mera allvarligt till dem, som här ha slutat sina anföranden med upprepade vädjan-

Svar på interpellation. (Forts.)

den: är det överhuvud taget möjligt att tänka sig att man gentemot ett land, med vilket man har vänskapliga förbindelser och där det ständigt talas om att man inte blott vill öka handelsutbytet utan även söka få till stånd ett förtroendefullt närmande, sedan en regering har givit sin bestämda förklaring hur det skall bli — kanske båten redan är på väg, vad vet jag därom, för att hämta denna grupp av balter — säger: vi kunna inte stå för våra utfästelser?

Herr talman! Jag vill inte bestrida, att det kan finnas omständigheter, som kunna motivera ett sådan ståndpunktstagande, men då skall det ha skett ändring i själva de förutsättningar, på vilka man gick att fatta sitt förra beslut, men ingen av kammarens ärade ledamöter har här i debatten ens försökt att skapa fram något sådant skäl. Alla de faktorer, som man här framhållit, voro ju också till finnandes vid den tidpunkt, då samlingsregeringens beslut fattades. När man här försöker göra gällande, tydligen för att kanske ur politiska synpunkter för eget partis vidkommande komma undan ansvaret, att beslutet skedde liksom i förhastande utan en grundlig prövning o. s. v., så får jag säga, mina damer och herrar, att detta är en ståndpunkt, som i så allvarliga frågor, som när det gäller människors frihet och hävdandet av asylrätten, väl inte någon överhuvud taget vill fortsätta att hävda. Nej, det är nog på det sättet, att detta beslut säkerligen skedde efter precis lika noggrann prövning som det beslut i fråga om verkställigheten, som numera av regeringen har fattats.

När jag sålunda säger detta är det därför att jag anser, att det måste finnas något sinne för logik och konsekvenser. Jag kan inte neka till att när jag suttit här och åhört denna debatt, har jag liksom haft en känsla av att inte har balternas läge blivit förbättrat genom den igångsatta aktionen. Men en sak har dock framkommit, som jag tror att regeringen kan taga vara på, och det är att den starka sympati för mänsklig humanitet, som framsprungit här i kammaren, kan utrikesledningen mycket väl behöva benytta sig av, när det gäller att se till att de civila baltiska flyktingar, som finnas i vårt land och som äro i den ställningen, att de ha behov av att åberopa sig på asylrätten och kunna åberopa sig på asylrätten, få kvarbliva i vårt land. Jag fäster särskild uppmärksamhet vid formuleringen härvidlag, så att man inte efteråt, kanske om några månader, kommer att vanställa mitt yttrande.

Jag skall sluta mitt korta anförande, herr talman, med att också göra en vädjan till regeringen men av ett helt annat innehåll. Jag skulle anse att det vore fullständigt hopplöst att fortsätta med de vädjanden, som hittills skett, men kanske på en punkt kan det övervägas. Och det är att i anledning av de många uttalanden, som här ha skett och som säkerligen inte förbättrat läget, det kan vara möjligt att regeringen gör ännu en vädjan i, skulle jag tro, hela det svenska folkets namn i den förväntan att man ifrån rysk sida skall i fråga om balterna iakttaga den humanitet, som i längden är förutsättningen för ett samarbete mellan kulturnationer. Detta innebär icke något misstroendevotum mot Ryssland, utan det innebär en känsla av förtroende, som även Ryssland bör kunna räkna med. Jag vet att sådana vädjanden tidigare ha gjorts, men de kunna göras ännu en gång och kanske inte minst med anledning av den förda debatten då ha större förutsättningar att verkligen vara till gagn för de balter, som det nu är fråga om och som icke äro baltiska flyktingar i vanlig mening.

Herr **Håstad**: Herr talman! Endast några korta repliker, först en till herr Johansson i Stockholm.

Herr Johansson har påstått, att jag skulle ha »bläst på» denna agitation. I

Svar på interpellation. (Forts.)

och för sig tycker jag denna agitation är mycket naturlig. Om letter och litauer här verkligen vilja vädja till förmån för sina landsmän, så är väl detta deras naturliga och mänskliga rättighet. Men jag har så långt ifrån »blåst på» någon agitation i denna fråga, att jag trots vädjanden att genast interpellera underlät att interpellera i förra veckan och avvaktade, jag kan upplysa genom vår ledare Domö, besked från regeringen om dess sammanträde i tisdags, därvid denna fråga på nytt togs upp. Först sedan jag förvissat mig om regeringens negativa hållning till omprövningskravet framställde jag min interpellation.

Jag känner mig både förvånad över och besviken på de allmänna uttalanden, som hans excellens utrikesministern gjorde, när han gick över på mera principiella östersjöproblem.

Han ville tydligen hävda, att dessa stater, som — vilket han underströk — en gång hade startat som ultrademokratiska stater, skulle hamnat i diktatur. Detta är inte fullständigt riktigt. Det är riktigt för Lettland såtillvida, att där fanns det inte något parlament vid den tidpunkt, då kriget bröt ut. Men i Estland infördes fr. o. m. 1938 en ny fri författning med majoritetsval i enmanskretsar, precis samma valsystem som i England. Varför skulle den estniska staten då inte kunna betraktas som demokratisk? Vad motsäger, att de personer, som 1938 valdes — och jag har talat med många valmän — valdes fullständigt fritt av det estniska folket och också representerade dess verkliga majoritet? Är det engelska valsättet demokratiskt, är också det estniska valsättet demokratiskt.

Det som förvånade mig mest var emellertid utrikesministerns glidning hän mot det relativistiska i fråga om de små staternas rätt. Aldrig någonsin ha väl de små staterna varit utsatta för en sådan kris som för närvarande. Suveräna rättigheter kunna gå förlorade även för de stater, som till synes bibehålla sin självständighet. I detta läge hör man ifrån hans excellens utrikesministern — utan att detta kan vara alldeles nödvändigt från en svensk utrikesminister — vissa allmänna, sympatiskt hållna uttalanden för dessa baltiska länders anslutning till och självuppgivelse under Ryssland. Givetvis förmår Sverige inte göra något åt det öde, som blir de forna baltiska staternas. Men Sverige har ett intresse att värna de små nationaliteternas rätt. Anslutningen till Sovjetunionen berör dock fria, i sig slutna nationers självbestämmanderätt. Hävdar man ifrån Sveriges regering en relativistisk ståndpunkt vid ett visst tillfälle, hur kan inte denna ståndpunkt då komma att riktas som ett argument också mot oss vid ett annat tillfälle!

Kanske är det meningslöst att diskutera med herr Gustav Johansson om Baltikum och asylrätt, men jag kan ändå inte underlåta att dra fram ett par saker, som jag tror kunna något riktiggställa hans yttrande. För det första började han sin långa polemik mot mig med att säga, att jag skulle vara likgiltig för flyktingfrågor. Jag har veterligen under min 25-åriga journalistiska verksamhet aldrig någonsin tagit till orda för någon hård flyktingpolitik eller försvarat någon utvisning — jag kan i varje fall inte erinra mig detta. Jag har med största sympati sett på de senaste regeringarnas asylrättsvänliga politik. Jag har inte känt till alla de nämnda fallen av desertering från tyska eller italienska arméer eller vad det kan vara — jag har inget eget underrättelseväsen. Andra ha fått reda på det förr och ha då kunnat interpellera. Skulle jag då kommit på nytt?

Vidare ville herr Johansson göra gällande, att jag skulle velat förtiga tyskarnas sätt att uppträda i Baltikum. Den som hörde mitt första anförande kan väl inte därur utläsa någon nazistsympati. Men jag vill bara här en gång för alla till herr Johansson rikta den uppmaningen att läsa Svensk Tidskrift — den tidskrift som jag varit redaktör för under de senaste tio åren — och Ni skall

Svar på interpellation. (Forts.)

där finna serier av artiklar, som ohöjlt skildra just tyskarnas uppträdande i Baltikum liksom i åtskilliga andra länder, och detta även under en tid, då få tidningar här i Sverige skrev något emot Tyskland.

Sedan säger herr Johansson, att jag inte skulle haft kontakt med andra balter än dem som tillhörde dessa s. k. fascister. Jag vill bara tala om för herr Johansson, att jag personligen i den baltiska flyktingkretsen inte känner någon baltisk fascist. Jag vet inte hur en sådan ser ut. Jag tror visst att sådana finnas, men jag har inte haft kontakt med dem. Men jag har haft kontakt bl. a. med flera socialdemokrater från Baltikum, och det kan meddelas andra kammaren, att flera av de lettiska socialdemokraterna, bland andra den ytterligt radikale doktor Bruno Kalnin, för ett par dagar sedan uppvakat regeringen i denna fråga och riktat precis samma enträgna hemställan om asylrätt å sina landsmäns vägnar som i dag gjorts från olika håll här i riksdagen. Utlämningsfrågan binder, tror jag, samman de baltiska kretsarna här, som såvitt jag vet eljest äro ganska splittrade.

Slutligen har herr Johansson med åberopande av sig själv som åsyna vittne sagt, att vid omröstningen i Baltikum 1940 på sommaren skulle alldeles tydligt en majoritet för anslutning till Sovjetunionen ha varit tillfinnandes. Jag vill då först säga, att valet gällde inte alls anslutning till Sovjetunionen. Tvärtom förklarade de ryska politikerna och det kommunistiska partiet, att det var inte alls fråga om att uppge dessa länders självständighet, utan det gällde att skapa en, som man menade, mera demokratisk författning. Detta dubbelspel få vi inte glömma. Men sedan finns det ett annat åsyna vittne — ett vittne, som såvitt jag förstår är mycket mera opartiskt i denna sak än herr Johansson kan yrka på att anses — nämligen Newyork Times' korrespondent. Vad har han sagt? Jag har inte citerat exakt, men dess innebörd var att 1940 års »val» i Baltikum voro — jag använder just det ord, som han använde — de snuskigaste val som ägt rum i modern tid. Jag har nödgats anföra detta såsom en motvikt mot herr Johanssons utsagor. Jag vill därtill bara ytterligare lägga, att det har i Baltikum *verkligen* förekommit ett slags folkomröstning rörande balternas sätt att betrakta Sovjetunionen — det är den massflykt, som ägt rum ifrån Sovjetunionen, sedan det första valet och särskilt 1944 ägt rum. Mellan en halv och en miljon människor av de sex miljoner, som ursprungligen bebodde randstaterna, ha flytt. Detta tyder inte precis på någon allmännare anslutning bland balterna för frihetens uppgivande.

Jag beklagar, att jag nödgats gå in på dessa frågor, men jag finner det orimligt att uppgifter sådana som de herr Johansson lämnat skola få stå oemotsagda.

Sedan ett par ord till herr Hallén. Han anförde, att det var »mycket sannolikt», att det bland dessa människor fanns krigsförbrytare och fascister. Jag antecknade ordagrant hans ord, som alltså stå fast. Är det verkligen lämpligt för en svensk riksdagsman, för en svensk kyrkoherde, att utan att någon som helst individuell prövning av dessa människor företagits i svenska läger utslunga den anklagelsen, att det »mycket sannolikt» finns människor av den och den kategorien, kategorier, där de verkliga brottslingarna höra hemma? Jag säger att allting kan vara möjligt, men jag skulle aldrig kunna hävda att någonting var »mycket sannolikt» utan att man först företagit en undersökning.

Herr Hallén och slutligen även herr Fast ha velat göra gällande, att det vore någon naivitet eller liknande, som kom oss att rikta vädjanden till den svenska regeringen att taga det tidigare utlämningsbeslutet under förnyat övervägande. Jag förstår inte vari det naiva ligger att överhuvud taget rikta en vädjan till en regering. Här tillkommer dock den omständigheten, att enligt 12 § regeringsformen böra alla viktigare traktater med främmande länder underställas riksdagen. Det finns en undantagsklausul, som ger regeringen

Svar på interpellation. (Forts.)

rätt att i särskilda fall nöja sig med rådplägning med utrikesnämnden. Men om nu det läget föreligger, att en traktat inte har förelagts riksdagen men dess innehåll visar sig vara mycket omstritt bland det svenska folket och i riksdagen, är det då på något sätt förmätet att vädjande uttala önskan om en annan lösning av denna fråga, helst som vi endast ha några dagars respittid och annan utväg inte bjuds? Skall konstitutionsutskottets ordförande, som har att vårda sig om grundlagarnas helgd, verkligen vara angelägen om att förmena den enskilde riksdagsmannen den möjligheten till petition, till vädjande, som måste ligga i hans uppdrag?

Till slut litade herr Hallén på att ryssarna skulle iakttaga all varsamhet vid behandlingen av balterna. Jag vill naturligtvis inte i och för sig motsäga herr Hallén. Men han ställde det villkoret ändå för sin egen vädjan, ett villkor, som han ansåg grundväsentligt för möjligheten till varsamhet och humanitet i Sovjetunionen, nämligen att tryckfrihet borde införas där. Jag ansluter mig gärna till detta villkor. Men då bör man först få se denna tryckfrihet. Så länge denna garanti ej ges, är det ett skäl att låta de baltiska krigsdeltagarna få stanna i landet.

Herr Fast slutligen gjorde sig här till tolk för en mera optimistisk uppfattning om de ifrågavarande balternas blivande behandling och gav sitt stöd åt regeringen. Jag minns så väl en gång, när jag arbetade som journalist på riksdagsläktaren för 15 år sedan, fallet Hurmevaara. Då var det inte fråga om utlämning utan blott om utvisning, vilket ju är något helt annat. Ett av de mest vädjande, mest humanitärt burna anförandena hölls då just av herr Fast. Jag erinrar mig det ännu i dag, och jag gick också i dag till riksdagsprotokollet för att taga del av detta anförande på nytt. Jag vill bara läsa upp två korta satser. För det första sade herr Fast, att »det har dock varit en heder, mina damer och herrar, för vårt land att Sverige varit ett av de länder, som kunnat peka på en asylrätt, där man icke bara handlar av känsluskäl utan där man även i fråga om utvisning» — alltså, märk väl, det lindrigare utvisning! — »krävt att bevisning skall föreligga vid tillämpningen av § 34 i lagen om utlämnings rätt att här vistas». I slutet av sitt anförande säger herr Fast: »Om något land har råd att hålla sig med asylrätt, så är det väl Sverige, vars inre styrka är av sådant mått, att man sannerligen inte utan mycket bestämda skäl bör vidtaga en utvisningsåtgärd, som i detta fall skett, där de humanitära skälen däremot äro så starka.»

Jag finner dessa ord tillämpliga just på det fall, som föreligger i dag.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén:** Herr talman! I anledning av herr Håstads sista anförande, där han särskilt vänder sig emot att jag hade anlagt en relativistisk syn på det baltiska politiska problemet överhuvud taget, vill jag säga, att jag tog upp denna fråga i sin helhet på grund av vissa drag i den diskussion, som här i landet pågår om de baltiska frågorna.

Det är ju först och främst ett påfallande drag i denna debatt, att man till den grad koncentrerar sitt intresse och sin medkänsla på balterna. Alltså, i detta ögonblick gäller det att skicka ut omkring 2 700 personer, av vilka balterna utgöra omkring 160, och vi veta alla — jag underströk det i mitt första anförande — att vi inte kunna taga något ansvar för vilket öde dessa flyktingar gå till mötes. Det kan mycket väl hända, att de tyska flyktingarna få arbeta under värre förhållanden än vad måhända balterna få göra, men ändå koncentrerar man allt intresse just på de baltiska flyktingarna. Vad kan nu orsaken till detta vara? Ja, såvitt jag kan förstå ligger det här en gammal romantisk föreställning bakom. Man har här på sina håll den uppfattningen, att Sverige har ett speciellt ansvar för vad som sker i de baltiska länderna och

Svar på interpellation. (Forts.)

med de baltiska folken. En deputation har hos mig just understrukt denna synpunkt, att kanske vår medkänsla inte är tillräckligt vidsträckt, men att den just koncentrerar sig på balterna beror på att Sverige har en särställning på grund av äldre historiska förbindelser med dessa länder. Jag måste för min del vända mig emot att en dylik politisk romantik får spela en stor praktisk roll i diskussionen om konkreta frågor, och därför har jag litet mera utvecklat de allmänna synpunkter jag har på denna fråga.

Herr talmannen, som under detta anförande återtagit ledningen av förhandlingarna, lämnade härefter på begäran ordet för kort genmäle till herr **Hallén**, som anförde: Herr talman! Det var ett ord av herr Håstad som uppkallade mig. Det var, när han undrade, hur jag som ordförande i konstitutionsutskottet kunde vilja ifrågasätta hans rätt att göra den vädjan han i dag gjort. Det har jag aldrig gjort. Vad jag ville säga var, att en sådan framställning nu i sista minuten är verklighetsfrämmande och utopisk. Ty det är väl ingen, som på allvar tror, att regeringen är beredd att riva upp sitt beslut med de konsekvenser beträffande vårt förhållande till Ryssland som därav skulle följa.

Likaledes missuppfattade kanske herr Håstad ett yttrande av mig, vari jag framhöll vad som var den riktiga politiken för att på ett lämpligt sätt låta vederbörande förstå, att det skulle verka mycket befrämjande på det goda förhållandet mellan oss och Sovjetryssland, om de domstolsförhandlingar, som med nödvändighet måste följa efter överskeppandet av dessa människor, kunde så mycket som möjligt utspelas i offentlighetens ljus. Och jag tillade, att till den verkliga offentlighetens ljus hör i ett kultursamhälle, att människorna icke förmenas de värdefullaste rättigheterna: yttrandefrihet, församlingsfrihet och, icke minst, tryckfrihet. Jag satte icke som *villkor*, att man i Ryssland först skulle införa tryckfrihet, innan utlämnandet av dessa människor kunde ifrågasättas. Det vore också ganska verklighetsfrämmande, då vi tyvärr icke veta, hur snart detta kan ske.

Slutligen var det en annan punkt i herr Håstads anförande, där han angrep mig, varför jag måste försvara mig. Han menade, att det icke borde tillkomma mig i min ställning att ens antyda, att det i denna skara balter kunde tänkas finnas krigsförbrytare eller andra frivilliga krigsdeltagare. Vi ha emellertid i ett anförande här i kammaren i dag t. o. m. fått personer angivna, som högst sannolikt komma att ställas till ansvar just som krigsförbrytare. Jag tror därför, att vi komma sanningen närmast, om vi konstatera, att bland dessa balter finnas både skyldiga och oskyldiga. Det som upprör opinionen i denna fråga är farhågor för att de oskyldiga skola gå ett grymt öde till mötes, och därvidlag vågar jag säga, att det kanske icke bara är vad de gjort i kriget som är avgörande. Vi ha andra exempel på att deras politiska inställning kan vara ödesdiger nog, och det parti jag har äran tillhöra kan ha anledning att oroa sig för åtskilliga av sina egna meningsfränder, som kunna råka illa ut endast för sin politiska övertygelse. Det är ju tyvärr ingenting nytt när det gäller Ryssland.

Härefter yttrade

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Denna debatt har rört sig över vida områden. Hans excellens utrikesministerns andra anförande formade sig överraskande nog i sin slutliga del till en utrikespolitisk deklaration. Jag skall icke nu kommentera vad han där anförde; det kan kanske bli tillfälle att återkomma därtill i ett annat sammanhang.

Jag begärde ordet, herr talman, när herr Johansson i Stockholm höll sitt anförande och därvid gjorde det uttalandet, om jag fattade honom rätt, att de

Svar på interpellation. (Forts.)

borgerliga partierna, som voro representerade i samlingsregeringen och i utrikesnämnden, godkändt den hemsändning, vilken här diskuterats, nämligen hemsändningen av såväl de tyskar som de icke-tyskar, som finnas i de kontigenter flyktingar här i Sverige, som vi nu tala om. Det var nog icke utan att man kunde spåra en liknande tankegång, låt vara icke så framträdande, också i herr Fasts anförande.

Jag tror icke, att någon vill undandraga sig sitt ansvar i denna fråga, men saken är nog den, att frågan om hemsändandet av dessa icke-tyskar d. v. s. balterna i dag nog föreligger i ett annorlunda skick än den gjorde första dagarna i juni. Situationen är icke densamma som då. Jag vill i detta sammanhang ha sagt, att det skulle ha känts mindre plågsamt för oss att uppleva vad som nu sker, om den ryska statsmakten hade lämnat ett förstående svar på vad som beträffande detta ärende framförts från svensk sida; tyvärr tror jag, att vi icke ha fått något svar alls.

Hans excellens utrikesministern yttrade i sitt anförande, att det här var fråga om ett speciellt fall. Jag måste säga, att jag för min del förutsätter, att detta är med verkligheten överensstämmande och att vi för vår del icke skola behöva vara med om flera liknande situationer. Jag tror nämligen, att vi som nation icke skulle kunna ha råd med flera fall, redan detta kännas som en oerhörd belastning.

Herr Fast slutade sitt anförande med att ifrågasätta, om icke regeringen skulle kunna rikta en vädjan i hela svenska folkets namn i denna sak till den det vederbör. Utsikterna för en sådan vädjan kan jag i detta ögonblick icke bedöma, men jag ber att med fullaste hjärta få instämma i syftet, även om kanske icke den motivering, som herr Fast angav, i alla delar är användbar; andemeningen och syftet tror jag emellertid att vi alla kunna vara ense om.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 383. angående statsbidrag till ryska institutet vid Stockholms högskola.

§ 5.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Fröken **Andersson**, som anförde: Herr talman! För några år sedan inköpte telegrafverket fastigheten med adressnummer Regeringsgatan 52 och 54, Lästmakargatan 23 och Jakobsbergsgatan 26 i kvarteret Jeriko i Stockholm och belägen intill telegrafverkets byggnad i samma kvarter. Genom tidigare inköp har verket förvärvat så gott som alla fastigheter i kvarteret ner till Norrlandsgatan. De nu av telegrafverket inköpta fastigheterna äro i mycket gott skick och utnyttjas förutom butikerna i bottenvåningen så gott som helt för bostadslägenheter. Flertalet hyresgäster har mycket länge innehaft sina lägenheter, i några fall från 20 till mer än 30 år. Inalles finnes i fastigheten ett trettiotal bostadslägenheter, varav 2 utnyttjas av en industri och en av svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet. Sistnämnda hyresgäst lär ha hyreskontrakt till 1948.

För några dagar sedan erhöilo hyresgästerna varsel att de komma att uppsägas till avflyttning den 1 oktober 1946. Innehavarna av butikslokalerna få däremot kvarbo.

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 38.

Interpellation. (Forts.)

Givetvis har detta meddelande väckt stor oro och ängslan bland hyresgästerna, som under nu rådande förhållanden på hyresmarknaden ha att räkna med mycket stora svårigheter för att ej säga omöjlighet att anskaffa annan bostad. Man har också fog att resa spörsmålet, huruvida det kan vara nödvändigt eller lämpligt att för telegrafverkets behov taga i anspråk fullgoda bostadslägenheter och därigenom öka det nästan katastrofala läget på bostadsmarknaden. I vart fall kan ifrågasättas, om icke telegrafverket till en början kan nöja sig med ianspråktagande av lägenheter, som icke nyttjas för bostadsändamål, samt för sitt behov hellre gå in för ombyggnad av redan innehavda mindre goda eller dåliga fastigheter och därigenom dels bereda sig erforderliga lokaler, dels sanera ett dåligt byggnadsbestånd i stället för att ta i anspråk fullgoda bostäder.

Telegrafverkets här berörda åtgärd är under rådande förhållanden på bostadsmarknaden av så allvarligt slag att jag ansett densamma icke böra få passera utan att den mest ingående prövning angående andra möjligheter för verket att tillgodose sitt utrymmesbehov vidtages. Det förefaller dessutom anmärkningsvärt, att det just nu vid slutet av kristiden och med viss stagnation av telegrafverkets expansion kan vidtagas denna för många enskilda mycket ingripande åtgärd. Jag anhåller därför om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande spörsmål.

Är herr statsrådet villig att efter en prövning av telegrafverkets utrymmesbehov och möjligheten av dess tillgodoseende, särskilt inom nämnda kvarter, samt med beaktande av hyresgästernas svårigheter vid nuvarande, såsom katastrofalt betecknade läge på hyresmarknaden, medverka till att innehavarna av bostadslägenheter inom berörda fastigheter få kvarbo?

Denna anhållan bordlades.

§ 6.

Interpellation. Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr **Wiberg**, som yttrade: Herr talman! Under vårsessionen antog 1945 års riksdag ett förslag till ändrad lydelse av 1 och 2 §§ förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster. Den 15 juni 1945 utfärdades en kungl. förordning i ärendet (nr 407), vilken skall äga tillämpning från och med den 1 januari 1946.

Enligt nu ifrågavarande författningsbestämmelser skall till staten erläggas en särskild skatt motsvarande 20 procent av lotterivinstens värde, om detta överstiger, i fråga om vinst i varu- eller tombolalotteri etthundra kronor, i fråga om vinst å halvlott i penninglotteri tolv kronor 50 öre samt i fråga om annan vinst tjugofem kronor. I prop. nr 264 till 1945 års riksdag framhöll statsrådet och chefen för finansdepartementet beträffande vinster i varulotteri »att, i den mån dylika lotterier få anordnas utan vare sig tillstånd eller anmälan (jfr 8 § lotteriförordningen), jämväl vinster i dessa lotterier bliva skattepliktiga enligt lotterivinstskatteförordningen». Nu nämnda bestämmelser samt finansministerns uttalande hava medfört, att vederbörande myndigheter torde anse sig vara skyldiga att beskatta även de s. k. konstlotterierna, vilka förut varit undantagna från lotterivinstbeskattning.

I sist berörda fall är det fråga om sådan utlottning av konstverk bland medlemmarna, vilken enligt gammal tradition verkställes inom konstföreningarna. Då all verklig konst med nödvändighet måste bli relativt kostsam, ha tidigare som regel de ekonomiskt svagaste befolkningsgrupperna såsom lägre

Interpellation. (Forts.)

tjänstemän och arbetare av ekonomiska skäl varit utestängda från möjligheten att förvärva sådana verk i original. Konstföreningar finnas av skilda slag. Önskvärt torde vara, att icke någon utlottning inom konstföreningar gjordes till föremål för beskattning. Under senare år ha skapats ett stort antal personalkonstföreningar, vilka omfatta anställda vid ett kontor eller en fabrik. De ha verksamt bidragit till att öppna möjligheterna för dessa befolkningskategorier att förvärva konst och genom ägande komma i en närmare kontakt med de estetiska värdena än enbart besök på museer någonsin kunna giva. Dessa föreningar kunna i stort sett betecknas som en kombination av studiecirkel och inköpsförening. Medlemskap kan vinnas endast av vid resp. företag anställda personer. Föreningarnas ledningar anordna ofta i samarbete med i Stockholm, Göteborg och Malmö verksamma samarbetsnämnder förstklassiga föredrag samt visningar av konstmuseer och konstutställningar, samtidigt som de inköpa och bland medlemmarna utlotta konst. Avsikten är att i detta senare fall medlemmarna så småningom skola erhålla konstverk, varvid lotten endast kan sägas utgöra ett led i distributionen. För att befordra en jämn spridning av vinsterna ha åtskilliga personalföreningar i sina stadgar den bestämmelsen, att vinnare under året efter mottagandet av en vinst ej få utgå ur föreningen och ej deltaga i lotteriet.

Om den tolkningen av de nya bestämmelserna skulle vinna tillämpning, att även konstföreningarna skulle falla under lotterivinstförordningens beskattningsregler, skulle en allvarlig skada åsamkas vårt kulturliv. Redan nu har osäkerheten om huruvida beskattningen även skall omfatta konstföreningarna medfört skadliga verkningar. Det har också uppgivits, att vissa konstföreningar funnit sig föranlåtna på grund av stadgandena att besluta nedlägga sin verksamhet efter den 1 januari 1946.

På grund av vad sålunda anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet, att utlottning av konstverk, som äger rum inom konstföreningarna, är att hänföra till sådana varulotterier, vilka avses i 1 § kungl. förordningen den 15 juni 1945 angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster? samt

2. Har herr statsrådet, därest så är fallet, för avsikt att snarast framlägga förslag till sådan ändring av bemälda stadganden, att konstföreningarnas utlottning av konstverk bland medlemmarna icke blir föremål för lotterivinstbeskattning?

Denna anhållan bordlades.

§ 7.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 544, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 545, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 546, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Vidare anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 547, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, såvitt angår jordbruksärenden;

nr 548, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Sörby invallningsföretag år 1937 i Västmanlands län; och

nr 549, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för kronans räkning av viss mark inom Södra Vrams socken, Malmöhus län.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.13 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Lördagen den 24 november.

Kl 4 em.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde, jämlikt herr talmannens förordnande, undertecknad vid protokollet.

§ 1.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 384, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 februari 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 2.

Föredrogs den av fröken *Andersson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, i anledning av vissa telegrafverkets förvärv av fastigheter i Stockholm.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Wiberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, angående de s. k. konstlotteriernas undantagande från lotterivinstbeskattning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Lundqvist**, som anförde: Herr talman! Vid statens affärsdrivande verk är personalen anställd enligt olika anställningsformer. Den personal, som är anställd genom konstitutorial, lyder under de bestämmelser, som av riksdagen fastställts enligt allmänna avlöningsreglementet. Dessa bestämmelser gälla i viss omfattning även för extra-ordinarie och extra personal.

Den stora arbetargruppen vid dessa verk få sina löne- och arbetsvillkor i huvudsak reglerade genom kollektivavtal. Arbetarna ha som maktmedel vid förhandlingar med motparten möjlighet att genom strejk hävda sina krav. Då tjänstemännen sakna denna strejkrätt i sin anställningsform, kunna som erfarenheten visat vissa missförhållanden uppstå vid konflikttillfällen.

Frågan om personalens tjänstgöringsskyldighet i detta hänseende har påtalats vid bl. a. 1936 års riksdag genom motion nr 623 i andra kammaren av herr Spångberg m. fl. Vidare ha de av Kungl. Maj:t åren 1928 och 1936 tillsatta

Interpellation. (Forts.)

lönekommittéerna haft frågan till prövning. Genom beslut den 20 oktober 1938 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för finansdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga för att utreda frågan om statstjänstemäns ställning vid arbetskonflikter. Denna kommitté avlämnade den 10 juni 1939 sitt betänkande med förslag till kungörelse i ämnet (SOU 1939/19).

Då en lång tid förflutit sedan detta betänkande avlämnades och frågan ännu är olöst, anhåller jag härmed om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra följande fråga:

Är herr statsrådet villig att medverka till en lösning av denna för personalen så viktiga fråga och på grundval av i ovannämnda betänkande framförda synpunkter framlägga förslag till 1946 års riksdag?

Denna anhållan bordlades.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion; och

nr 281, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kreditgivningen till utlandet m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379) jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.; och

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. motorfordonsförordningen den 23 oktober 1936 (nr 561).

§ 6.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 550, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 § lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m.

Vidare anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 551, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 552, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av viss ubåtssäkerhetsmateriel;

nr 553, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ianspråktagande av lägerkassemedel för nybyggnad eller större ändringsarbete;

nr 554, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronan tillhörigt markområde i Ljungbyhed;

nr 555, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor om befrielse från ersättningsskyldighet;

nr 556, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa statens järnvägar berörande markfrågor i Västerås;

nr 557, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastighetsbyte i Falköping; och

nr 558, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående fastigheter.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Johansson* i Stockholm, nr 686, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 378, angående särskild utbildning av folkskollärare; och

herr *Lindholm*, nr 687, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 382, med förslag till utbyggnad och omläggning av uppboordsorganisationen.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.06 em.

In fidem
Gunnar Britth.